

**YENİ SİSTEM ÖNERİSİ OLARAK YARI BAŞKANLIK SİSTEMİ VE DÜNYADAKİ
UYGULAMALARI***

SEMI-PRESIDENT SYSTEM AS A NEW SYSTEM PROPOSAL AND WORLD PRACTICE

Berat AKINCI

Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay/Türkiye

ÖZET

1982 Anayasa'sı ile ülkemizin hükümet sistemi olarak parlamenter sistem kabul edilmiş fakat yaşanan tarihi olaylar ve aynı zamanda sosyo-ekonomik yapıda meydana gelen değişim ve gelişmeler parlamenter sistemin değişmesi ve yeni hükümet sistemlerinin tartışılması gerektiğine yönelik düşüncelerin de ortaya çıkmasına neden olmuştur. Özellikle anayasada 2007 yılında yapılan değişik ile mevcut hükümet sisteminin hükümet sistemleri içerisindeki yerinin tespitine yönelik tartışmalar da hız kazanmıştır. Bu bağlamda alternatif olarak sunulan yarı başkanlık sistemi, ülkemiz siyasi geçmişinde çok sayıda tartışmaya konu olmuştur. Nitekim bu sistem varlığı karşısında, yürütme organının istikrarsızlığına yönelik eleştiriler söz konusu olabildiği gibi aynı zamanda tam bir gelişmiş ülke profili yaratacağına yönelik görüşler de bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hükümet Sistemi, Yarı Başkanlık, Yarı Başkanlık Uygulamaları.

ABSTRACT

With the 1982 Constitution, the parliamentary system was accepted as the government system of our country, but historical events and changes and developments in the socio-economic structure also led to the emergence of thoughts about the change of the parliamentary system and the discussion of new government systems. Particularly in the constitution in 2007, the debate about the determination of the current government system within the government systems has also accelerated. The alternative semi-presidential system in this context has been the subject of many debates in the political history of our country. As a matter of fact, there are opinions in the face of this system existence that criticism of the instability of the executive organ can be said, as well as create a full developed country profile at the same time.

Keywords: Government System, Semi-Presidential, Semi-Presidential Practices.

1. GİRİŞ

Hükümet sistemine dair tartışmalar Türk siyasi hayatında oldukça önemli bir yer işgal etmiş ve etmeye de devam etmektedir. Bilhassa son 15-20 yıllık süreçte bu hususla ilgili tartışmalar önemli bir yer tutmuştur. Başkanlık/yarı başkanlık sistemini savunanlara göre kuvvetli bir yürütme ortamı parlamenter sistemden kaynaklı olan tıkanıklıkların çözüme kavuşturulması adına son derece önemlidir (Yazıcı, 2005). Buna karşın parlamenter sistemin devamlılığı hususunda ısrarcı olanlara göre ise yapılacak olan birkaç değişiklik ile sistemdeki mevcut tıkanıklıklar ortadan kaldırılabilir. 1982 Anayasa'sındaki değişiklikler de bu tıkanıklıkları, bilhassa yürütmenin işleyişindeki aksaklıkları ortadan kaldırmak için yapılmıştır. Buna karşın başkanlık/yarı başkanlık sistemini savunanlar ise yapılan bu değişiklikleri sistem değişikliğine geçiş süreci olarak değerlendirmektedir.

Genel itibariyle bakılacak olursa demokratik ülkelerde başkanlık, yarı başkanlık ve parlamenter sistem olmak üzere üç hükümet sistemi söz konusudur. 1982 Anayasa'sı ile Türk Devleti'nin temel taşı olarak parlamenter sistem kabul edilmiş fakat yaşanan tarihi olaylar ve aynı zamanda sosyo-

* Bu makale "Türkiye'de Hükümet Sistemi Tartışmaları ve Cumhurbaşkanlığı" doktora tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

ekonomik yapıda meydana gelen değişim ve gelişmeler parlamenter sistemin değişmesi ve yeni hükümet sistemlerinin tartışılması gerektiğine yönelik düşüncelerin de ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu nedenle de gerek ülkemiz gerekse diğer batılı ülkelerin hükümet sistemleri tipolojisindeki yerinin tespitine yönelik tartışmalar da hız kazanmıştır.

Bu çalışma genel hatlarıyla 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kuvvetler ayrılığına dayalı hükümet sistemlerinden olan ve ülkemizde de benimsenen parlamenter sistemin, 2007 anayasa değişikliği sonrası niteliği ve sistem değişikliği tartışmalarına sebep olan sorunları üzerinde durulmuştur. Yeni bir sistem önerisi olarak öne çıkan yarı başkanlık sisteminin; tarihçesi, yapısı ve özellikleri, yasama-yürütme erklerinin konumu ile yarı başkanlık sisteminin avantaj ve dezavantajları ise ikinci bölümde ele alınmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise hükümet sistemlerini yarı başkanlık sistemi olarak tanımlayan ülkeler üzerinden sistemin uygulama örnekleri değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde, 2007 yılındaki anayasa referandumunun ardından mevcut parlamenter sistemin geçirdiği dönüşüm ve yeni bir model olarak tartışılan yarı başkanlık sisteminin ele alınan temel başlıklar üzerinden ülkemizde uygulanabilirliği noktasında değerlendirmelerde bulunulmuştur.

2. HÜKÜMET SİSTEMİ KAVRAMI VE PARLAMENTER SİSTEM

Hükümet sistemi kavramını açıklamadan önce siyasal sistem kavramı hakkında bilgi verilmesi yararlı olacaktır. Siyasal sistem kavramı, egemenliğin hangi organlarca nasıl kullanılacağını gösteren ve hükümet sistemi kavramından daha geniş bir anlam ihtiva etmektedir. Siyasal sistem kavramı, ülke sınırları dâhilinde siyasi iktidar ile yönetilenler arasındaki ilişkiyi ve bunun türünü, kaynak ve dayanağını ifade etmektedir (Hekimoğlu, 2009: 6-7). Siyasal sistemi meydana getiren unsurlardan devlet, parti, siyasi birlikler, baskı grupları, anayasa, bunlara yönelik ideolojiler, siyasilerin nitelikleri, sosyal çevre ve uluslararası çevre gibi unsurlar en belirleyici olanlardır (Eldem, 2007: 1-2).

Siyasal sistemler yukarıda saydığımız bu kurum ve kuralları bünyesinde toplamasının yanında bunların milletle olan ilişkisini düzenlerken, hükümet sistemi ise kuvvetleri (yasama, yürütme ve yargı) kullanan organlar ve aralarındaki ilişkiyi düzenlemektedir. Baktığımızda hükümet sisteminin siyasal sisteme göre kapsamının oldukça dar olduğu görülmektedir. Ancak yine de hükümet sistemi siyasal sistemin en önemli unsurlarındandır (Türköne, 2012: 148). Bu bağlamda genel kabul gören bir tanım yapmamız gerekirse hükümet sistemi, devlet içindeki kuvvetlerin dağılımı ve düzenlenişi açısından anayasal demokrasilerde yahut demokratik olmayan rejimlerde uygulanan kural ve kurumlar dizgesinin bütünüdür (Erdoğan, 2011: 13).

Demokratik hukuk devletlerine baktığımızda genelde yargının bağımsızlığı üzerine tesis edilen bir kuvvetler ilişkisi vardır. Bu kuvvetler ilişkisi üzerinden hükümet sistemlerinin tasnifinde genel olarak yasama ve yürütme arasındaki ilişki göz önüne alınmaktadır. Ancak devletin temel kuvvetleri yasama, yürütme ve yargı erkleri arasındaki ilişkiler hükümet sisteminin belirlenmesinde temel kriter olarak göze çarpmaktadır (Onar, 2005: 6-7).

Kuvvetlerin (yasama, yürütme, yargı) ayırımına bağlı olarak tasnif edilen hükümet sistemleri, kuvvetlerin sert ve yumuşak ayırımına göre de ayrıca bir sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır. Bu bağlamda parlamenter sistem yumuşak kuvvetler ayrılığını temsil ederken, yarı başkanlık sistemi ise kuvvetlerin sert ayırımına dayanmaktadır.

Kuvvetlerin yumuşak ayırımına tabi parlamenter sistemde, meclis hükümetinden farklı olarak yürütme fonksiyonu, ayrı bir güç olan yürütme erkine verilmiştir. Demokratik ülkelerin çoğunda benimsenen bu sistem; kuvvetler arasındaki ilişkilerin yumuşak ve dengeli olması nedeniyle, kuvvetlerin sert ayırımına dayanan başkanlık ve yarı başkanlık sisteminden ayrılır. İşte bu ayırım sayesinde parlamenter sistemde, yasama ve yürütme organlarının birbirlerini etkilemesi diğer sistemlere göre daha kolaydır. Çünkü yasama içinden çıkan yürütme her zaman yasamanın güvenine ihtiyaç duymaktadır (Küçükoba, 2014).

Yasama ve yürütme arasındaki bu bağ sadece fonksiyonel bir bağ olmayıp, aynı zamanda organik bir bağ olma özelliğini de taşımaktadır. Çünkü parlamenter sistemde istisnai hallerin dışında genellikle

yasama organı içerisinde seçilen hükümet üyeleri (bakanlar kurulu), bu hükümet sisteminin kuvvetler ayrılığından ziyade kuvvetlerin daimi işbirliğine dayalı bir sistem olduğunu göstermektedir. Yasama ve yürütme erkinin bu denli iç içe olması yürütme organının ayrı bir hukuki kişiliğinin olmasına engel teşkil etmez. Çünkü sistemin doğası gereği bu iki kuvvet birbiriyle sürekli temas halinde olmak zorundadır. Her iki erkin de yetkileri anayasal olarak tanımlanmış olup, birbirlerine emir veya direktif vermeleri de mümkün değildir. Tersine bir durumda sistemin temel kriterleri dışına çıkmış olur ki, bu da sistemi daha çok meclis hükümet sistemine yakınlaştırır (Turhan, 2003: 55).

2.1. 2007 Anayasa Değişikliği Sonrası Parlamenter Sistemin Niteliği: Çift Meşruluk Sistemi

Geleneksel parlamenter sistemde kuvvetler ayrılığı ilkesinin yumuşak ve dengeli bir dağılımı söz konusu olmasına rağmen, yasama erkinin diğer güçler karşısında farklı bir yerinin olduğu ileri sürülmektedir. Her ne kadar güçler ayrılığı ilkesi sistemi karakterize etse de, yasama içerisinde çıkan yürütmenin başkanlık sisteminde olduğu gibi yasamadan tümüyle soyutlanmasını düşünmek realiteye pek uymamaktadır (Uluşahin, 2007: 30).

1982 Anayasa'sında 2007 yılında yapılan değişiklik öncesinde parlamenter sistemin de doğasıyla uyumlu olarak tek meşruluk kaynağına sahip erki, yasama yani meclistir. Yasama faaliyetlerini gerçekleştiren meclis üyeleri millet tarafından genel oyla seçilir. Dolayısıyla meclis, millettten aldığı oyla tek meşruluk kaynağına sahip erk olarak öne çıkmaktadır. Öte yandan yürütmenin yasama içerisinde çıkması, meşruluk noktasında meclisi tartışmasız hale getirmektedir. Ancak cumhurbaşkanının, meşruiyetin kaynağı millet tarafından seçilmesi var olan sistemi yani parlamenter sistemi değiştirmek adına güçlü bir etki yaratır. Millet tarafından seçilen cumhurbaşkanı, parlamenter sistem dolayısıyla tek meşruluk özelliği olan yasamanın tekeline kırmaktadır. Dolayısıyla sistem tek meşruluk özelliğini kaybeder ve çift meşruluğa dönüşür (Uluşahin, 2007: 30).

2007 değişikliği öncesinde anayasanın benimsemiş olduğu parlamenter sistemde tek meşruiyetin meclise ait olmasına karşın, cumhurbaşkanına verilen olağanüstü yetkilerin sistemin ruhuna uygunluğu noktasında sürekli bir tartışma yaşandığı bilinmektedir. Tartışmaların odağında ise cumhurbaşkanına tanınan geniş yetkilerin sistemi, parlamenter sistemden uzaklaştırdığı noktasındadır. Bu haliyle mevcut anayasanın öngörmüş olduğu sistem, artık "bozulmuş parlamentarizm" olarak nitelendirilmeye başlanmıştır. Başbakan ve cumhurbaşkanının birlikte paylaştığı iki başlı yürütme erki, uygulamada çoğu zaman çatışmanın da zeminini hazırlamıştır. Bu çatışma zeminini 11. cumhurbaşkanının seçimi sırasında ülkeyi siyasal kaos ve belirsizlik ortamına sokmayı başarmıştır. 1982 Anayasa'sı ile yürütme içerisinde yetkisiz ve sorumsuz bir konumda bulunan cumhurbaşkanının önemli yetkiler ile donatılması, cumhurbaşkanlığı makamına kimin seçileceğini hayati bir meseleye dönüştürmüştür (Kalaycıoğlu, 2007).

1982 Anayasa'sında 2007 yılında yapılan değişiklikten sonra yasama, yürütme ve yargı erkleri arasında yumuşak ve dengeli bir ilişki benimseyen parlamenter sistemin değiştiği konusunda ciddi tartışmalar yaşanmaktadır. Özellikle sistemin tek meşruluk kaynağına sahip yapısının, cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmeye başlanmasıyla çift meşruluğa dönüştüğü söylenebilir. Mevcut anayasada 21 Ekim 2007'de yapılan referandum neticesinde; cumhurbaşkanının millet tarafından seçilmesi benimsenmiş, dolayısıyla da tek meşruluğa dayanan parlamenter sistem yerini çift meşruluk sistemine dayalı yeni bir sisteme bırakmıştır (Yavuz, 2008:1-2).

2.2. Mevcut Parlamenter Sistemin Sorunları

Parlamenter sistemin dayandığı temel unsurların ve gerçekleştirme araçlarının artık çoğu ülkede işlemediği yönetsel aksaklıklara yol açtığı söylenebilir. Bilindiği üzere parlamentarizmin en önemli özelliği erkler arasındaki eşitlik ve dengedir. Siyasi parti gerçeği de bu iki argümanı zayıflatmış ve böylelikle denetim tamamen ortadan kalkmıştır. Parlamenter sistemin diğer bir sakıncalı tarafı da teorik de olsa yürütmenin seçmenlere karşı değil de, yasamaya karşı sorumlu olmasıdır. Yani yürütme erkinin sorumluluğu doğrudan millete değil, yasama erkindedir. Zira hükümet seçmenler tarafından direkt olarak belirlenmez. Parlamenter sistemin diğer bir çıkması da koalisyonlar olup, bu sistem genel itibarıyla uygulanan nispi temsil sisteminden ötürü koalisyonlara sürüklenmektedir (Teziç,

2009: 419-422). Ülkemiz bu hususta son derece olumsuz ve sıkıntılı durumlar yaşamış bir ülkedir. Çok partili hayata geçtikten sonra Menderes, Demirel, Özal ve Erdoğan hükümetleri dönemlerinde yapılan icraatların siyasi ve toplumsal sonuçları tartışılır olmakla beraber nispi olarak bir yol aldığı, buna karşılık koalisyon hükümetleri dönemlerinde aynı başarının sağlanamadığı ve krizlerle uğraşmak zorunda kalındığı bilinmektedir. Bunun yanı sıra koalisyon hükümetleri, parlamenter sistemde önemli olarak kabul edilen kabine uyumu, işbirliği ve ortak sorumluluk ilkesini de sıkıntıya sokmaktadır. Hâlbuki hükümet bir bütün olup yürütme organının politikasının oluşturulmasından, yürütülmesinden ve denetlenmesinde birlikte sorumludur (Turhan, 1989: 77).

Parlamenter sisteme yönelik yapılan önemli eleştirilerden birisi de hükümet istikrarsızlığına neden olmasıdır. Zira parlamenter sistemde hükümet parlamentonun güvenine dayandığı için parlamento tarafından her daim görevden alınma riski söz konusudur (Uluşahin, 1999: 35).

Bir sistemin başarısını etkileyen temel kriterlerin, demokratik teamüllere uygun olması beklenen bir durumdur. Ancak ülkemizde parlamenter sistemin uygulanması noktasında yaşanan kırılmalar, demokratik kural ve kurumların gelişmesini yavaşlatmıştır. Dolayısıyla meşruiyetin kaynağı millet tarafından sahiplenilmesi gereken demokratik kazanımlar, devlet eliyle takip edilir olmuştur. Siyasal kurumlarda bu durumdan etkilenmiş ve genel itibarıyla negatif istikrar anlayışından etkilenmişlerdir. Bunun yanı sıra hükümet istikrarsızlığı parçalanmış parti sisteminin de bir sonucu olup, bu durum ülkemizin yaşadığı istikrarsızlığın nedenlerinden sadece birini oluşturmaktadır. Yasama temsilindeki siyasi tercihlerin sabit olmadığı, değişkenlik arz ettiği bir ortamda seçim kanunlarında değişikliğe gitmek hükümet istikrarsızlığına mani olmamaktadır. Bu durumun ortaya çıkmasında hükümet istikrarsızlığına yol açan demokratik değer, kural ve kaidelerin başta siyasi açıdan elit olanlar olmak üzere tüm toplum tarafından yeteri düzeyde içselleştirilememesi etkili olmaktadır (Eldem, 2007: 175).

Ülkemizde zaman içerisinde çeşitli değişimler geçirerek uygulanan parlamenter sisteminin, uygulamada yarattığı sorunlar şunlardır (Atmaca, 2013):

-Yasama içerisinden çıkan yürütmenin (Hükümetin), her daim meclisin güvenine ihtiyaç duyması, ülke geleceğine ve menfaatine yönelik radikal yapısal reformları gerçekleştirilmede meclis aritmetiğini dikkate almasını gerekli kılmaktadır.

-Seçmenlerin seçimden sonra kurulması muhtemel olan hükümet seçeneklerini açık bir şekilde görememesi; öngörülebilirlik, hesap sorma ve sorumluluk gibi demokratik ilkelerin uygulanabilirliğini engellemektedir.

-Zamanla genişleyen ve 1982 Anayasa'sı ile taçlanan cumhurbaşkanının yetkileri, yasama içerisinden çıkan hükümetin başı olan başbakanla kriz yaşanmasına sebep olmaktadır.

-Anayasanın 104. maddesine göre cumhurbaşkanının hükümetin istifasının ardından, meclis üyelerinden birisini başbakan olarak atayabilme yetkisi cumhurbaşkanının icraatlarının meşruluğuna gölge düşürmektedir.

-Siyasi partiler, patronaj ve kollamacılık mekanizmaları ile oy sağlama gayreti içerisinde olmaktadır.

-Hükümet sisteminin yarattığı doğrudan bir sorun olmamakla birlikte, çok partili sistem koalisyon iktidarlarına sebep olmaktadır. Parlamenter sistemin uygulamada karşılaştığı sıkıntılarla birlikte düşünüldüğünde, koalisyon hükümetlerinin de başarısız bir grafik çizmesi siyasi istikrarsızlıkların sebebini hükümet sistemlerine yüklemektedir.

-Hükümet üyelerinin yasama üyeliğinin devam etmesi, yasama faaliyetlerinin kalitesini düşürmektedir.

-Kuvvetler ayrılığına dayalı parlamenter sistemde, yürütme erkinin yasama içerisinden çıkması uygulamada erklerin birbirine olan bağımlılığını gözler önüne sermektedir. Bu erklerin birbirinin hukuki varlıklarına son verebilme yetkileri de dikkate alındığında, kuvvetler ayrılığı ilkesinin ciddi anlamda zedelendiği ileri sürülebilir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi parlamenter sistem, zaman içerisinde çeşitli değişimler geçirerek bu sistemi uygulayan ülkelere göre çeşitlenmiştir. Buna karşın yaşanan değişimler zaman içerisinde parlamenter sistemin uygulanmasında çeşitli sorunlara sebep olmuştur. Yüzyıllardır parlamenter sistemin başarıyla uygulandığı İngiltere'de, sistem krizlerine yönelik uygulamada bir içtihat oluşmuş olsa da, benzer tablonun sistemi uygulayan diğer ülkeler için geçerli olduğu söylemek zordur. Parlamenter sistem de bu durum karşısında kendi içerisinde çeşitli değişiklikler yaparak farklılaşan siyasi süreçlere adapte olmaya çalışmıştır. Yürütmenin güçlendirilmesine yönelik yapılan çalışmalar bu tarz çalışmalara örnek olarak verilebilir. Türk anayasa tarihi incelenecek olursa, cumhurbaşkanının yetkilerinin zaman içerisinde arttığı görülecektir (Atmaca, 2013).

3. YARI BAŞKANLIK SİSTEMİ

Yarı başkanlık sistemi isminden de anlaşılacağı üzere başkanlık sistemi ile parlamenter sistemin çeşitli unsurlarını birleştiren bir ara, yahut melez hükümet modeli olarak nitelendirilebilir. Yarı başkanlık sistemi devlet başkanının direkt olarak halkoyuyla seçilmesi ve son derece geniş anayasal yetkilere sahip olması açısından başkanlık sistemine, parlamentonun güvenine tabi bir başbakanın ve bakanlar kurulunun mevcudiyetinden ötürü de parlamenter sisteme benzemektedir. Dolayısıyla yarı başkanlık sisteminde cumhurbaşkanının halkoyuyla seçilmesi şarttır. Bununla birlikte devlet başkanı, tek başına kullanabileceği önemli bazı anayasal yetkilere de sahip olmalıdır (Yazıcı, 2011: 92).

Duverger'e göre siyasi bir yapıda cumhurbaşkanı halkoyu ile seçilir, son derece geniş yetkilere sahip olur, bununla birlikte karşısında parlamentonun kendilerine muhalefet etmediği müddetçe iş başında kalabilen yürütme ve hükümet iktidarına sahip başbakan ile bakanlar kurulunun bulunması halinde yarı başkanlık sisteminde söz edilebilir. Bu sistemde hükümetin etkili bir şekilde idaresi iki kişi arasında paylaşılmaktadır. Birincisi meclis tarafından düşürülebilecek bir başbakan, ikincisi ise halkoyu ile seçilmiş olan devlet başkanıdır. Başkanın direkt olarak halk tarafından seçilmesinden ötürü, parlamenter devlet başkanına göre sistem içerisinde daha etkin bir rolü vardır. Ancak başkanın kullanabileceği etkili iktidar yetkilerinin anayasada öngörülmüş olması gerekir (Tosun ve Tosun, 1999: 97-98).

Sartori (1997) bir hükümet sisteminde; devlet başkanının direkt olarak ya da dolaylı olarak belirli bir süre zarfında halk tarafından seçilmesi ve devlet başkanının yürütme yetkisini bir başbakanla paylaşarak ikili otorite yapısının ortaya çıkması durumunda yarı başkanlık sisteminden söz edilebileceğini ifade etmiştir. İkili otorite yapısının belirleyicileri ise şu şekildedir; başkan parlamentodan bağımsız olmakla beraber tek başına ya da direkt olarak hükümet etme yetkisine sahip olmamasından ötürü iradesini hükümet vasıtasıyla açıklaması ve işlem görmesi gerekir. Başkan ve bakanların parlamentoya olan bağımlılıklarından ötürü başkandan bağımsızdırlar. İkili otorite yapısından ötürü yürütmede farklı kombinasyonlara dayalı dengeler ve değişen üstünlükler söz konusu olsa da iki kanadın da özerklik potansiyelleri mevcudiyetini muhafaza etmektedir (Tosun ve Tosun, 1999: 99).

Özbudun yarı başkanlık sistemini, siyasal koşullara bağlı olarak başkanlık sistemiyle parlamentarizm arasında gidip gelen bir sistemden söz edilmesinin daha doğru olacağını ileri sürmüştür. Gerçekten başkan ile parlamento çoğunluğu, diğer bir ifadeyle hükümet çoğunluğu aynı partiye üye olmaları halinde sistem başkanlık sistemi, bunun tersi durumda ise parlamentarizme benzer şekilde işleyecektir (Özbudun, 1993: 138-139). Dönem itibarıyla başkanlık sisteminin yarattığı sorunlar ve parlamenter sistemin yol açtığı çözümsüzlüklerden ötürü bazı ülkeler bu iki sistemin olumlu olduğu düşünülen taraflarını bir araya getirerek yeni ve çok daha iyi işleyen sorunsuz bir sistem meydana getirmeye çabalamışlar, bu amaçla da pek çok farklı denemeler gerçekleştirilmiş ve nihayetinde yarı başkanlık sistemi olarak ifade edilen bir sistem ortaya çıkarmışlardır. Yarı başkanlık sistemine göre devlet başkanının halk tarafından seçilmesi ve bakanlar kurulunun da parlamentonun güvenine dayandırılması esaslarına yer verilmiştir. Yarı başkanlık bilhassa etkisiz iktidarlar üreten parlamenter sisteme alternatif olarak kabul edilmiş, işlerliği ile ve aynı zamanda çözüm olma kabiliyetiyle dikkat çekmiştir (Yavuz, 2000: 226).

Yarı başkanlık sistemi parlamenter sistemden vazgeçilmeden hükümet istikrarsızlıklarının önüne geçmek için halkoyuyla doğrudan seçilme meşruiyetine dayanan devlet başkanı sayesinde

yürütmenin parlamenter sistem içerisinde yasama karşısında etkili olmasıdır ki bu, başkanın parlamento çoğunluğuyla aynı siyasi görüşe sahip olduğunda gerçekleşebilir. Bunun aksi durumda ise devreye birlikte yaşama (cohabitation) kuralları girmektedir. Halkoyu ile seçilen başkan siyasi partiler üzerinde ulusun temsilcisi olarak bütün yetkileri elinde bulundurmakta, iktidar kişisel hale gelmekte, organlar arasındaki güçler ayrımı da nitelik olarak değişerek işbölümüne dönüşmektedir. Böylelikle yarı başkanlık sisteminin Amerikan başkanlık sistemi ve İngiliz parlamenter sisteminin olumlu yönlerini birleştirdiği öne sürülmüştür (Yavuz, 2000: 245).

Yukarıda da ifade edildiği üzere iki başlı yürütmenin olduğu yarı başkanlık sisteminde, başkan halk tarafından seçilmektedir (Güçlü cumhurbaşkanı ve başbakan). V. Fransız Cumhuriyet Anayasa'sına göre devlet başkanına belirli bir ağırlık verilmektedir. Yarı başkanlık sistemine ideal paradigma olarak gösterilen Fransa'da iki meclis söz konusu olup, bunlar Millet Meclisi ve Senato'dur (Onar, 2005: 96-98).

3.1. Tarihçesi

Yarı başkanlık sistemi uygulamada tam manasıyla Fransa'da ortaya çıkmıştır. 1958 Fransız Anayasa'sında 1962 yılında yapılan değişiklik neticesinde cumhurbaşkanının halkoyuyla seçilmesi esasını benimsenmiş olup, yaşanan bu gelişme neticesinde yeni bir model ortaya çıkmıştır. Öncesinde ise Alman Weimar Cumhuriyeti'nin uyguladığı bu model; konuyla ilgili çalışmalarda iki kutuplu yürütme, bölünmüş yürütme, parlamenter başkanlık cumhuriyeti, yarı başkanlık hükümeti gibi çeşitli isimler ile ifade edilmektedir.

Shugart ve Carey ise; yürütme gücünün halkoyuyla seçilen cumhurbaşkanı, başbakan ve kabinesi arasında paylaşıldığı bu sistemleri devlet başkanının yetkilerinin düzeyine göre "başbakanlı-başkanlık" ve "başbakanlı-parlamenter sistem şeklinde sınıflandırmaktadır. Fakat bu özellikleri ihtiva eden hükümet sistemlerini ifade etmek üzere daha yaygın bir şekilde "yarı başkanlık sistemi" kullanılmaktadır (Yavuz, 2000: 226).

Diğer taraftan yarı başkanlık sisteminden önceki Fransa ile yarı başkanlık sistemi sonrası Fransa arasındaki siyasi ve sosyo-ekonomik fark bu sisteme olan ilginin artmasına neden olmuş, yeni anayasalı demokrasilerin bu sistemi tercih etmelerini sağlamıştır. Bu bağlamda dünya genelinde batılı demokratik sistemlerde söz konusu olduğunda 3 temel sistem karşımıza çıkmakta olup, bunlar Amerika tipi başkanlık sistemi, Fransız tipi yarı başkanlık sistemi ve İngiliz tipi parlamenter sistemdir.

3.2. Yapısı ve Özellikleri

Anayasal düzlemde yürütmenin başı konumundaki cumhurbaşkanına; ister önemsiz ve sembolik yetkiler verilsin, istenirse de geniş yetkiler verilsin ülke sistemin belirlenmesinde bu yetkilerin kullanımı hayati öneme sahiptir. Bu bağlamda bu yetkilerin kullanımı noktasında ülkelerin; siyasi yapısının, kültürünün ve anayasal geleneklerinin önemli bir yeri vardır. Cumhurbaşkanının geniş yetkileri olması o ülkede sistemin yarı başkanlık sistemi olduğunu göstermeyebilir. Böyle bir durumda sistemin yarı başkanlık değil, bu görüntü altındaki bir parlamenter yapıdan söz etmemiz mümkün olabilir. Bu sebepten ötürü bir rejimin parlamenter sistem mi yoksa yarı başkanlık sistemi mi olduğuna ilişkin kararı verebilmek için cumhurbaşkanının anayasal yetkilerinin ve bu yetkilerin gerçekte ne düzeyde kullanıldığının da araştırılması gerekir. Yetkilerin gerçek kullanıma derecesi anayasal olmaktan ziyade siyasi bir sorun olup, bu durum diğer etkenlerle kıyaslandığında bilhassa mecliste bariz bir parti çoğunluğunun olup olmamasına ve şayet böyle bir durum söz konusu ise cumhurbaşkanının bu çoğunluğa üye olup olmamasına bağlıdır (Yazıcı, 2011: 92).

Yarı başkanlık sisteminde yürütmenin iki başının (Başbakan ve Cumhurbaşkanı) farklı görüşlere sahip olması halinde sorunlar ortaya çıkmaktadır. Fransa 1986-1988 ve 1993-1995 tarihleri arasında böyle bir sorunla yüzleşmek zorunda kalmış ve sistem birlikte yaşama (cohabitation) ile bu sorunun üstesinden gelmiştir (Yavuz, 2000: 252).

Başkanın siyasi gücünün pek çok değişkeni olmasına karşın, meclis aritmetiğinin lehine olduğu bir durumda mevcut anayasal yetkileriyle sistemin merkezinde yer alır. Yürütmenin başı olarak, hükümet faaliyetlerinde yol gösterici ve belirleyici bir rol üstlenir. Ters durumda ise, yürütmenin iki kanadı arasındaki uyum bozulur ve anayasal sınırlar dâhilinde mesafeli ilişki başlar. Sistemin devamı açısından başkan, güç dengelerini dikkate alarak ya istifa edebilir ya da hükümeti etkin kılmak için geri çekilebilir. İstifa mekanizmasıyla başkanlık seçimlerinin yenilenmesini sağlayarak, hükümetle aynı çoğunla sahip bir başkanın gelmesinin önünü açabilir. Siyasal anlamda geri çekilmeye ise, meşruluk noktasında milletin oyuyla gelen meclis içinden çıkan hükümetin etkinliğini ön plana çıkarmak adına geride durabilir. Yarı başkanlık sistemi bölünmüş seçmen kitlesini kutuplarda birleştirmeyi, hükümet istikrarsızlığının önüne geçerek yürütmenin üstünlüğünü gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır (Yavuz, 2000: 251). Bu sebepten ötürü de halkoyuyla seçilen ve geniş yetkilere sahip olan başkan, parlamenter unsurlardan vazgeçmeden siyasi sistemin merkezine yerleştirilmiş ve bu sistem ortaya çıkmıştır.

Yukarıdaki bilgiler ışığında yarı başkanlık sistemini meydana getiren unsurlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Cumhurbaşkanının halkoyuyla seçilmesi,
- Yasama erkinin güvenine dayanan bir hükümetin varlığı,
- Cumhurbaşkanının başbakan ve ilgili bakanların karşı imzaları olmadan tek başına kullanabileceği önemli anayasal yetkilere sahip olması.

3.2.1. Yarı-Başkanlık Sisteminde Yasama

Diğer bütün örneklerine model teşkil eden Fransız tipi yarı başkanlık sisteminde parlamentonun kanun çıkarma, bütçe hazırlama ve mevcut anayasa maddeleri üzerinde değişiklik yapma olmak üzere 3 temel görevi bulunur. Bir tasarının yasalaşabilmesi parlamentonun olumlu oyu ile mümkün olup anayasa bu konuda iki meclisi eşit yetki ile donatmıştır (Dereli, 1998: 72).

Yarı başkanlık sistemi iki meclisli olma özelliği ile başkanlık sistemine benzer. Başkanlık sisteminde olduğu gibi bir adet millet meclisi ile bir de senato bulunmaktadır. Bunlardan millet meclisi parlamenter sistemdeki gibi belirli süre zarfı için ülke genelinde seçilen vekillerin oluşturduğu bir meclis olup, bu kısımda parlamenter sistemden aşına olunan yöntem ve kurallar hakimdir. Bir diğer meclis konumundaki senato seçimleri ise yine belirli kurallar çerçevesinde ya da her ile tanınan kotaya göre ya da daha büyük bölgeler veya eyaletlerden tespit edilen miktarda vekilin seçilmesi ile oluşturulmaktadır. Diğer taraftan yasama için vekil olarak seçilen kişinin bakan olarak atanması durumunda vekilliği son bulmakta olup bu kural aynı zamanda başkanlık sistemindeki temel kurallar arasında da yer almaktadır. Bakan ya da sekreterlik görevi için seçilen kişiler vekillik yapamaz ve dolayısıyla da vekillik haklarından faydalanamazlar. Görevden azledilenler ya da kendi isteği ile görevini bırakanların tekrar vekilliğe dönmesi gibi bir durum söz konusu değildir. Bu durumdaki bir kişinin yeniden vekil olabilmelerinin tek yolu tekrar seçime girmektir. Yasama faaliyetinde bulunan üyeler, bu esnada sarf ettikleri konuşmalardan ve aldıkları kararlardan dolayı hukuken korunmaktadır. Hukuki korunma, parlamenter sistemdekine göre daha dar kapsamlı olup yalnızca parlamentonun toplanma süresi için ve sadece parlamento faaliyetlerine yönelik hususlarda geçerlidir (Fendoğlu, 2012: 45-46). Vekiller parlamento dışında düşüncelerini açıklamak haricindeki bütün söylem ve eylemlere yönelik olarak yasalar önünde normal vatandaş gibidirler. Öte yandan hükümet icraatları nedeniyle sadece meclis karşısında ve siyaseten sorumlu olmakla beraber anayasanın senatoya vermiş olduğu yetki onun hükümetin genel siyasetinin oylanması için harekete geçebilmesine imkan tanımaktadır. Bu durum bir bakıma güven oylaması olarak nitelendirilebilir. Zira hükümetin genel icraat ve siyasetine karşı genel bir memnuniyetsizlik durumu hasıl olduğunda senato hükümet için oylama başlatabilir. Hükümetin güven oylamasını kazanması, hükümet adına herhangi bir negatif değişiklik yaratmadığı gibi aynı zamanda onun gücüne de bir çarpan etkisi yaparak daha da güçlenmesini sağlar. Buna karşın güven oylamasından hükümet adına olumsuz bir sonuç çıkması durumunda hükümet çekilmek ve istifasını sunmak zorundadır. Bununla beraber

başkanın güven oylamasının sonucu hangi doğrultuda gerçekleşirse gerçekleşsin istifa ya da azil gibi bir işlem ile karşı karşıya kalması söz konusu değildir. Meclis başkanlığı parlamenter sistemlerdeki gibi sadece bir prestij makamı olmayıp meclis başkanına önemli kurul, komisyon ve yüksek konsey gibi mevki ve görevlere üye seçmek gibi son derece hassas yetkiler verilmektedir. Parlamentoda yasama, araştırma ve delegasyon olmak üzere 3 tür komisyon söz konusudur. Bir milletvekili veya senatör bu komisyonlardan yalnızca birine üye olabilir. Parti grubu kurulabilmesi için ise Millet Meclisi'nde asgari 20, senatoda da 14 üye bulunması gerekir. Bağlayıcı grup kararının alınması yasaktır. Parlamenter sistemlerdeki parlamento için en önemli iki kavram yasama ve yürütmenin denetlenmesi olmasına karşın Fransız tipi parlamento sisteminde bu iki olgu da oldukça kısıtlanmıştır. Yasama yetkisi bakımından en dikkat çekici ve ilginç düzenleme, hiçbir demokratik ülkede örneği olmayan, yasa yapma alanının anayasa tarafından sınırlandırılmış olmasıdır. Aynı zamanda hükümet parlamentodan kararname çıkarma izni alabilir. Yasa önerme yetkisi hem hükümete hem de parlamento üyelerine aittir. Tasarı ve öneriler her meclisteki komisyonlara gider. Genel kurula gelen metin öncelikli olarak genel itibarıyla görüşülür, daha sonra ise maddeler ve değişiklik önergesi ayrı ayrı oylanır. Sonunda metnin tamamı son haliyle onaylanır. Bir metnin yasalaşabilmesi adına iki meclis tarafından kabul edilmesi zorunludur (Örgün, 1999: 98-99). Tasarıların millet meclisi ve senatonun her ikisinde de oylanmasına karşın bir sonuç ortaya çıkmaması halindeyse iki meclis tarafından oluşturulan karma bir komisyon bir uzlaşma metni hazırlar ki bu metnin hükümet tarafından uygun görülmesinden sonra meclislere sunumunda son karar millet meclisidir. Bu şekilde bir durumun ortaya çıkması halinde yasaların senato katkısı olmaksızın yapılmasından ötürü tasarının millet meclisinin kabul etmesiyle yasalaştığı görülmektedir (Dereli, 1998: 72) ki bu durum yarı başkanlık sistemindeki yasama fonksiyonu bakımından en önemli kurallardan birisidir. Zira yasa yapmak parlamento çatısı altındaki her iki meclis içinde de uzlaşmayı gerektirdiği için süreci zorlaştırmakta, yavaşlatmakta ve böylelikle de başkanın gücünü artırmaktadır. Parlamentonun bunlar haricindeki önemli bazı görev ve yetkileri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Alaca, 2012: 39):

- Olağanüstü hal ilan etme,
- Savaş ilanına karar verme,
- Nitelikleri belirlenmiş olan af ilan etme.

Parlamento faaliyetlerini ekonomi, dış işleri, kültürel etkinlikler, milli savunma, üretim, ticaret, bilim, güvenlik ve anayasa gibi alanlar göz önünde bulundurularak oluşturulan alt komisyonlar vasıtasıyla yürütmektedir.

3.2.2. Yarı-Başkanlık Sisteminde Yürütme

3.2.2.1. Cumhurbaşkanı

Cumhurbaşkanının yetkileri Fransız Anayasa'sının 8-18. maddelerinde düzenlenmiştir. Cumhurbaşkanıya tanınan bu yetkiler kendine has normal yetkiler ve olağanüstü yetkiler şeklinde iki gruba ayrılabilen olup normal yetkiler; hükümete ve idari örgütlere karşı olan yetkiler, yargısal yetkiler, parlamentoya karşı yetkiler ve referandum yetkisi şeklinde sıralanabilir. Belirtilen bu yetkilerden bir kısmı cumhurbaşkanının kendine has yetkilerdendir. Cumhurbaşkanı kendi has yetkileri arasında ilgili bakanın yan imzasına ve hükümetin parlamento yahut herhangi bir makamın önerisine gerek duyulmadan kullanılabilen yetkiler yer almaktadır. Her ne kadar Duverger anayasa tarafından cumhurbaşkanına tanınan yetkilerin çok fazla olmadığını ifade etse de, cumhurbaşkanına tanınan özel yetkilerden bazıları hayati öneme sahiptir (Tosun ve Tosun, 1999: 101-102).

Cumhurbaşkanı, başbakanın önerisine göre bakanları atama yetkisine sahip olmakla birlikte, başbakanı görevden alma gibi bir yetkisi yoktur. Başbakan sadece hükümetin toplu bir şekilde istifasını sunması durumunda görevini bırakmak durumunda kalmaktadır. Bu hususların yanı sıra parlamentoda yeterli çoğunluğun desteğini alamayan adaylar başbakan seçilememektedir. Cumhurbaşkanıya tanınan yetkilerden bir diğeri de üst düzey sivil kamu görevlilerini atamaktır. Bu kamu görevlileri arasında anayasa konseyi başkanı, anayasa konseyi üyelerinin bir bölümü, temsilciler ve elçiler yer almaktadır. Cumhurbaşkanı aynı zamanda devletin başı sıfatı ile bakanlar

kuruluna başkanlık etmesinin yanı sıra yabancı temsilcilerin kabulü, askeri güçlerin komutanlığı gibi yetkilere de sahiptir. Bu sistemde cumhurbaşkanına tanınan en önemli yetkilerden bir diğeri de parlamentonun feshine karar verme yetkisidir. Her ne kadar parlamentoyu feshetme yetkisi bulunsa da; pratikte başbakan ve her iki meclis başkanlarına danışarak bu kararı alması istenilen ve tercih edilen bir yöntemdir. Ancak bu şekilde tepkilerin önüne geçilebilir ve konsensus sağlanabilir. Cumhurbaşkanının parlamentoya karşı diğeri önemli yetkisi de mesaj gönderme yetkisidir. Başkanlık sisteminde olmayan ve başkanın medya ve kendisine yakın vekiller aracılığı ile dolaylı kullanmaya çalıştığı bu yetki; yarı başkanlık sisteminde sınırlı düzeyde de olsa cumhurbaşkanına tanınmıştır. Burada şu hususun belirtilmesinde yarar vardır; cumhurbaşkanı bu yetkiyi çoğunlukla direkt olarak parlamentoya ve vekillere mesaj göndererek değil de kendini seçen ulusa mesaj konuşmaları adı altında kullanmakta ve dolayısıyla da parlamentoya giden mesajın etki düzeyini de ciddi şekilde artırmaktadır. Diğeri bir yetki ise önüne gelen kanunları 15 gün içinde karara bağlaması, onay veya onaylamamak yönünde bir irade göstermesidir. Şayet kanun cumhurbaşkanının onayını alamaz ise parlamentoya geri döner ve ikinci seferde parlamento kanunu değişiklik yapmadan aynen geri gönderirse, cumhurbaşkanı kanunu onaylamak zorundadır. Bu özellik parlamenter sistemden gelen bir özellik olmakla birlikte parlamento ve cumhurbaşkanı arasında ideolojik veya siyasi görüş ayrılıkları olması durumunda krizlere neden olabilmektedir. Bu tarz bir durumla karşılaşılması durumunda cumhurbaşkanı hiçbir değişikliğe uğramayıp aynen gelen ve kabul etmek durumunda olduğu yasa anayasa konseyine ileterek anayasaya uygun olup olmadığının tespiti ve gerekli görmesi durumunda da iptal edilmesi talebinde bulunabilmektedir. Öte yandan cumhurbaşkanının sahip olduğu bu yetkiler göz önünde bulundurulduğunda Fransa'nın 5. Cumhuriyet deneyiminden de yola çıkarak Sartori, yarı başkanlık sistemlerini başkanlık sistemi ile parlamenter sistem arasında bir gidiş-gelişten ibaret olduğunu ifade eden Duverger ve onu destekleyenlerin düşüncesine katılmamaktadır. Sartori, başka bir kurumla beraber ve onun aracılığıyla yönetmek durumundaki bir başkan ve hükümetin; tek başına yöneten, diğeri bir ifadeyle hükümetin kendisi olan saf başkana benzemeyeceğini ifade etmiştir. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere yarı başkanlık sistemindeki başkanın konumu aşırı derecede yüceltilmektedir (Fendoğlu, 2012: 54). Sartori aynı zamanda çoğunluksuz bir başkanın geleneksel bir parlamenter başkana benzetilemeyeceğini ifade etmekte ve onun konumunu aşırı derecede alçaltmaktadır. Tüm bu hususlar dikkate alındığında Sartori'nin Duverger tarafından yarı başkanlık sistemleriyle ilgili yapmış olduğu tespitleri abartılı bulmuştur (Yazıcı, 2011: 91-92).

3.2.2.2. Hükümet

Hükümetin başı konumundaki başbakan, kabine üyeleri arasında önceliğe sahip olan eşitler arasındaki birincidir. Başbakanın hükümet ile parlamento arasında ve anayasa konseyiyle ilişkilerde ayrıcalıklı yetkileri bulunmaktadır. Başbakan ve bakanlardan oluşan hükümet kanadı, parlamentonun daimi güvenine dayandığından ona karşı sorumluluğu söz konusudur. Cumhurbaşkanının başkanlık yaptığı hükümet toplantısına bakanlar kurulu denmekte olup; bu kurul yasa tasarılarını incelemekte, kararnameleri kabul etmekte, millet meclisinden güvenoyu istenmesi için başbakana yetki vermekte, sıkıyönetim ilan etmekte, anayasanın hükümete vermiş olduğu yetkileri kullanmakta, ulusal politikayı belirlemekte ve idare etmektedir. Bu nedenle hükümet kademesinde en yetkili kurul, bakanlar kuruludur. Başbakanın başkanlık yaptığı bakanlardan oluşan kabine konseyi de bakanlar kurulu toplantısında görüşülecek olan kararların hazırlık çalışmalarını gerçekleştirmekte ve alınan kararları uygulamaktadır. Bu sebepten ötürü anayasanın 21. maddesinde başbakanın hükümeti yönettiğinden değil hükümet çalışmalarını yönettiğinden söz edilir.

Başbakan ve bakanların milletvekili hak ve sorumlulukları bulunmamasına rağmen mecliste söz hakları bulunmaktadır. Hükümet üyeleri arasında cumhurbaşkanının üstünlüğü ve diğeri hükümet üyeleri arasında başbakana tanınan önemli rol yürütmenin iki başlı bir görüntü vermesine neden olur (Efe ve Kotan, 2015: 68). Fakat hükümet şefi sıfatı bakanlar kuruluna başkanlık yapan cumhurbaşkanınıdır. Diğeri taraftan hükümet yasa önerme yetkisiyle parlamentonun yasama çalışmalarının en önemli yardımcısı konumundadır. Bakanlar konseyi tarafından belirlenen yasa

tasarısı metni başbakan vasıtasıyla yasa tasarısı olarak sunulmakta ve öncelikli olarak görüşülmektedir (Yazıcı, 2011: 91-92).

3.3. Yarı Başkanlık Sisteminin İyi ve Kötü Yanları

Yasama içerisinden çıkan bir hükümet ile milletin seçtiği cumhurbaşkanı arasında paylaşılan yürütme erki, yarı başkanlık sisteminde sistemin parlamenter sistem ile başkanlık sistemi arasında gidip gelmesine sebep olabilmektedir (Demir, 2013: 832). Yasamadaki çoğunluğun cumhurbaşkanı ile aynı ideolojik ekolden olup olmaması bu durumu belirleyen en önemli aktörlerden birisidir. Parlamenter sistem ile başkanlık sistemi arasında melez bir tablo ortaya koyan yarı başkanlık sisteminin avantajlı ve dezavantajlı yönlerinin ele alınması, sistemin başarı ve başarısızlığının değerlendirilmesinde önemli bir yer tutmaktadır (Yazıcı, 2011: 109; Efe ve Kotan, 2015: 68).

Yarı başkanlık sistemin iyi olduğu yönler ele alındığında, parlamenter sistemin zafiyetlerini teşkil eden hükümet istikrarsızlıklarının önüne geçilmesi hususunda avantaj sağlayabilecek bir yönünden söz edilebilir. İktidar yetkilerini hükümet ile paylaşan güçlü cumhurbaşkanının parlamento karşısındaki siyasi sorumsuzluğu, hükümetin hesap verme yükümlülüğü ile yasama arasındaki zorunlu bir uzlaşma arayışına girilmesine neden olur (Demir, 2013: 833). Parlamenter sistemle kıyaslandığında devlet başkanının oldukça kuvvetli yetkilere sahip olması genel siyasetin yürütülmesinden sorumlu olan başbakan liderliğindeki hükümetin yetkilerine paydaş olması, eylem ve işlemlerden ötürü tek hesap veren konumundaki hükümeti bu şekildeki bir uzlaşmaya zorlamaktadır. Cumhurbaşkanı dünyanın süper gücü olan ABD başkanında bile bulunmayan meclisi fesih yetkisine sahip olması, nereden bakılırsa bakılsın istikrarsız hükümetlerin ortaya çıkmasını önlemede çıkar bir yol olduğunun göstergesidir. Bununla birlikte bunun olabilmesi için belirtilen hükümet sisteminin uygulandığı ülkede bir uzlaşma kültürünün var olması ve aynı zamanda da cumhurbaşkanının fesih işlemi için ciddi bir gerekçesinin olması gerekir (Tosun ve Tosun, 1999: 117).

Türköne (2012: 167) yarı başkanlık sisteminin devlet başkanının otoriter tutum ve davranışlar sergileme riskini azaltmak için ikili bir yürütme öngörmesini, başkanlık sisteminde başkan için oluşturmuş olan son derece geniş ve güçlü görev alanını yeniden ve biraz daha kısıtlayarak tanımlaması bakımından desteklemektedir. Bu sistemde yürütme yetkisi başkanda olacağından dinamizm sağlanabilmesi, merkezi ve mahalli idarede dengenin tesis edilebilmesi ve belirtilen hususlar doğrultusunda da üniter devlete kolay bir şekilde uygulanabilecek olması, yerinden yönetime mani olunmaması ve cumhurbaşkanının tam manasıyla parlamentodan kopuk olmaması gibi hususlar da avantajlar arasında nitelendirilebilir (Güzel, 2013: 479).

Yarı başkanlık sisteminin kötü yanlarına yönelik görüşler incelendiğinde, ortak noktanın yürütme organının iki başlı yapıda olması ve bu durumun yol açabileceği tehlike olduğu görülmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi bu hükümet sisteminde parlamenter sistemin tersine kuvvetli bir devlet başkanı yönetimi söz konusu olup, başkan yetkilerini hükümet ile paylaşmaktadır. Bu durumun uzlaşma kültürü olmayan ülkelerde neden olacağı sorun ise cumhurbaşkanı ile parlamento içerisinden çıkan ve parlamentoya karşı sorumlu hükümet arasında görüş ayrılıklarının bulunması halinde sistemde neden olabileceği tikanıklıktır. Seçimlerin ardından mecliste siyasi parti sayısının çok olması ve koalisyon hükümeti kurulması halinde cumhurbaşkanının siyaseten ayrılığa düşme riski kuvvetle muhtemeldir. Esasen burada başkanlık sisteminin riskli yönlerinden birisi olan çifte meşruluk hususu söz konusudur. Zira yürütmenin her iki başı da halkoyuyla seçilmekte olup bu bağlamda da meşruiyetin esas kaynağı halk olmaktadır. Dolayısıyla da muhtemel bir görüş ayrılığı durumunda uzlaşmadan kaçmak için doğrudan halktan almış oldukları bu meşruiyeti dayanak olarak gösterebileceklerdir (Alaca, 2012).

Cumhurbaşkanının hükümet ile fikir ayrılığına düşmesinin yaratacağı tikanıklığın zayıf bir ihtimal olduğu da bu noktada ileri sürülebilir. Bu görüşün dayanak noktası olarak da devlet başkanının doğrudan doğruya halk tarafından seçiliyor olması ve herhangi bir siyasi partinin üyesi olmak zorunda olmaması gösterilebilir. Ancak bunun bir yanılgı olduğu görüşü daha baskın çıkmaktadır. Zira demokrasi kültürünün yerleşmiş olduğu ülkelerde halktan yetki almanın yolu siyasi partilere

çıkılmaktadır ve halk adına egemenlik yetkisi kullanacak makamlar tarafsız yani partisiz olmamaktadır (Becerren ve Kalağan, 2007: 178).

3.4. Çeşitli Ülkelerde Yarı Başkanlık Sistemi

Sisteminin ilk uygulamalarını Finlandiya ve Weimar Cumhuriyeti'nde görmek mümkündür. Bu ülke uygulamalarından sonra, sistemin giderek yaygın hale geldiğini görmekteyiz. 1990'lı yılların ilk dönemlerindeki 3. demokratikleşme süreciyle beraber bilhassa demokrasiye yeni geçen ülkelerin önemli bir kısmı tarafından tercih edilen bir sistem olmuştur. Belirtilen dönem içerisinde SSCB'nin dağılmasının ardından bağımsızlığını ilan eden ülkelerin büyük bölümünde, Fransızca konuşan Afrika ülkelerinden bazılarında ve Portekizce konuşan çeşitli ülkelerde bu hükümet sistemi benimsenmiştir (Vergin, 1996:10-11).

Azerbaycan, Ermenistan, Belarus, Gürcistan, Hırvatistan, Kırgızistan, Kazakistan, Litvanya, Karadağ, Makedonya, Sırbistan, Rusya ve Slovenya'daki hükümet sistemleri yarı başkanlık sistemi olarak sınıflandırılmaktadır. Elgie tarafından yapılan sınıflamaya göre 2010 itibarıyla Fransızcanın konuşulduğu Cezayir, Burkina Faso, Kamerun, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Çad, Orta Afrika Cumhuriyeti, Mali, Gabon, Moritanya, Senegal, Ruanda, Togo ve Tunus'ta yarı başkanlık sistemi uygulanmaktadır (Elgie, t.y., 10). 3. Demokratikleşme dalgasıyla birlikte Portekizce konuşan Angola, Cape Verde, Guinea-Bissau, Mozambik, Sao Tome ve Principe ve Duğu Timor gibi ülkeler de model olarak Portekiz yarı başkanlık sistemini tercih eden ülkelerdir (Lijphart, 1996).

Wu (2011: 32) yarı başkanlık sisteminin uygulandığı ülkeleri 3 grup altında ele almıştır:

- 1. Grup:** Tümü Batı Avrupa ve İskandinavya'da bulunan ve yerleşik demokrasiye sahip olan ülkeler (Fransa, Avusturya, Finlandiya, Portekiz, İrlanda ve İzlanda)
- 2. Grup:** Bu grupta Post-Leninist ülkeler yer almakta olup büyük oranda Doğu Avrupa ve Eski Sovyetler Birliği ülkeleriyle Asya'daki bazı ülkeler yer almaktadır (Hırvatistan, Polonya, Bulgaristan, Romanya, Makedonya, Slovakya, Slovenya, Gürcistan, Ermenistan, Kırgızistan, Rusya, Litvanya ve Ukrayna, Tayvan, Moğolistan)
- 3. Grup:** Koloni döneminin son bulmasıyla ortaya çıkan ülkeler bu grupta yer almaktadır. Bu ülkelerin büyük bölümü Fransızca ya da Portekizce konuşan ülkelerdir.

3.4.1. Finlandiya'da Yarı Başkanlık Sistemi

Meşruiyet kaynağı olan milletin oylarıyla seçilen devlet başkanı, Finlandiya Anayasası'na göre hükümette geniş bir söz hakkı vardır. Finlandiya'da uluslararası ilişkilerin takibi, kamu yönetimi ve organlarının gözetimi, askeri kuvvetlerin komutası da devlet başkanın yetkileri arasındadır. Finlandiya'da devlet başkanını kanunlar üzerinde ciddi bir veto yetkisi söz konusu olup, veto edilen metin yalnızca yeni seçilen meclis tarafından ele alınabilir. Finlandiya'da devlet başkanı aynı zamanda bakanlar tarafından hazırlanan kanun tasarılarını parlamentoya sunmayarak kendi hazırlamış olduğu metni de parlamentoya sunma gibi bir yetkiye de sahiptir. Devlet başkanının aynı zamanda kanunların uygulanması ve kamuda çalışanların ve idare mekanizmasının işlemesiyle ilgili kararname çıkarma yetkisi de bulunmakla birlikte bu yetki, hükümetin yetkisi dışında kalan kararnamelerle ilgilidir (Demir, 2013: 833).

1999 tarihli yürürlükte olan Finlandiya Anayasa'sında; millet tarafından seçilen bir devlet başkanı ve yasama içerisinden çıkan yürütmenin iki başlı olması düzenlenmiştir. Bu düzenlemelere baktığımızda benimsenen sistemin yarı başkanlık olduğunu söyleyebiliriz (Nousiainen, 2001:95-109)

Finlandiya Anayasa'sına göre hükümet; sadece yasaların açık olarak kendisine bıraktığı hususlarda ve yasa, anayasa ya da herhangi bir kararnameyle cumhurbaşkanı yetkisine bırakılmamış olan konularda kesin karar alma yetkisine sahiptir. Bu hususların dışında idare mekanizmasının başındaki hükümetin görevi, cumhurbaşkanının almış olduğu kararları uygulamaktır. Cumhurbaşkanının tek başına meclisi dağıtma yetkisi bulunmakla beraber, anayasadan aldığı son derece önemli yetkileri de bulunmaktadır. Koalisyonların fazla olduğu ve hükümetlerin dayanma sürelerinin genellikle 1 yılı

geçmediği Finlandiya’da yarı başkanlık sistemi 50 yılı aşkındır başarılı bir şekilde uygulanmaktadır (Paloheimo, 2003:219-243).

3.4.2. Avusturya’da Yarı Başkanlık Sistemi

Avusturya Anayasa’sında devlet başkanının yetkilerinin Finlandiya ve İzlanda Anayasa’larına kıyasla çok daha fazla sınırlandırmıştır. Avusturya’da devlet başkanı alacağı bütün kararları federal hükümet önerisi ile almakta olup başkan tarafından alınan hiçbir karar federal başkan (şansölye) ya da yetkili federal bakan tarafından imzalanmadıkça geçerli olmamaktadır. Bunun yanı sıra Avusturya Anayasası’nda diğer yarı başkanlık sistemlerinde olmayan “milletvekillerinin desteğini korumaya devam etse de başbakanı görevden alabilme yetkisi” başkana tanınmış olup bu şekilde hükümetin görevini sürdürebilmesi için sadece parlamentonun değil devlet başkanının da güvenini kazanması gerekir (Altındağ, 2014).

Avusturya’da uygulanan yarı başkanlık sisteminin diğer bir özelliği de İzlanda Anayasa’sındaki gibi başkanın halkoylaması ile görevinden alınabilmesidir. Bu kurala göre Federal Konsey’in yani Millet Meclisi’nin oy çokluğuyla aldığı karar Federal Meclis tarafından onaylanması halinde başkanın görevden alınmasına yönelik halkoylamasına gidilebilmektedir. Bununla birlikte şayet halkoylamasından olumsuz bir netice çıkarsa Federal Konsey kendiliğinden dağılmaktadır (Demir, 2013: 835). Tüm bu bilgiler ışığında diğer yarı başkanlık sistemleriyle kıyaslandığında Avusturya’da devlet başkanı genellikle sembolik bir role sahip iken, başbakan yürütme içerisinde çok daha kuvvetli bir konumda yer alır. Özellikle başkanın nitelikli olmayan basit çoğunluk ile halkoylamasına götürülebilmesi hususu Avusturya’daki yarı başkanlık sistemini parlamenter sisteme daha da yakınlaştırmaktadır denilebilir.

3.4.3. İzlanda’da Yarı Başkanlık Sistemi

Finlandiya Anayasası kadar olmasa da İzlanda Anayasa’sının başkana ciddi yetkiler tanıdığı görülmektedir. İzlanda başkanı “Alting” olarak adlandırılan ulusal meclisi istediğinde tekrar seçime götürme yetkisini elinde bulundurmanın yanı sıra herhangi bir soruşturmadan ötürü Alting tarafından ceza verilmesine imkân tanımaksızın bir bakanı kendi inisiyatifiyle direkt olarak görevden alabilme yetkisini de elinde bulundurmaktadır. Bunların yanı sıra başkan önemli sebeplerden ötürü adli kovuşturmanın durdurulması yönünde emir verme yetkisine de sahiptir (Elgie, 2011).

Devlet başkanına tanınan tüm bu yetkilere karşın başkanın ulusal meclis önünde sorumlu olduğu da unutulmamalıdır. Daha önceden de ifade edildiği gibi başkanlık ve yarı başkanlık sisteminde başkan parlamento önünde sorumlu değildir. Diğer bir deyişle siyasi olarak sorumsuzdur. Her ne kadar çoğunluk itibarıyla durum bu şekilde olsa da İzlanda Anayasa’sında istisnai bir durum söz konusudur. İzlanda Anayasa’sına göre Alting gerektiğinde üye tam sayısının $\frac{3}{4}$ ’ü çoğunluğu ile başkanın görevden alınabilmesi için referandum kararı alabilmektedir. Yapılan referandumdan başkanın görevine devam etmemesi yönünde bir sonuç çıkması durumunda yeni bir başkan seçimine gidilmekte; başkanın görevinin başında kalması yönünde bir sonuç çıkması durumunda ise Alting kendiliğinden dağılmakta, bu nedenle de yeni bir parlamento seçimiyle karşı karşıya kalınmaktadır (Duverger, 1996: 71).

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere başkanlık ya da yarı başkanlık rejimlerinden sapma olarak nitelendirilebilecek İzlanda tarzı bir uygulama başkanın diktatörlük eğilimlerine mahal vermemesi bakımından önemlidir. Bu bağlamda da İzlanda’daki sistemin parlamenter sistem ile başkanlık sisteminin bir sentezi olduğu söylenebilir.

3.4.4. Polonya’da Yarı - Başkanlık Sistemi

Polonya’da Varşova Paktı’nın dağılmasından sonra 1997’de referandum ile kabul ettiği Anayasa’sında Fransa benzeri bir model oluşturmuştur. Fakat Polonya sisteminde cumhurbaşkanının etkinliği biraz daha azdır ve bu haliyle parlamenter sisteme daha yakındır. Zira Fransız yarı başkanlık sisteminin aksaklıkları dikkate alınarak sistemde yaşanabilecek kilitlenmelere mani olabilmek için parlamentarizmin rasyonelleştirilmesi araçlarından yararlanılmıştır. Buna göre yalnızca parlamenter

sistemdeki cumhurbaşkanından daha güçlü ancak klasik yarı-başkanlık sistemindekinden ise daha zayıf bir cumhurbaşkanı kurgusu ile sistemin aksaklıkları giderilmeye çalışılmıştır. Tüm bunlara karşın Polonya’da da cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi olgusu, sistemi parlamenter sistemden ayırmaktadır (Wyrzykowski, 2006:253-267).

Polonya Anayasa’sına göre ise cumhurbaşkanı, yine eşit genel oy ile seçilmektedir. 5 yıllık süre için seçilen cumhurbaşkanı sadece bir kez daha seçilebilir. Bu bir kez daha seçilebilme sınırı Fransız Anayasa’sında öngörülmemiştir. Polonya Anayasa’sına göre hükümetin oluşumunda cumhurbaşkanı önemli yetkiler ile donatılmış fakat rasyonelleşmiş parlamentarizmin doğası gereği cumhurbaşkanının başbakan ve bakanları görevden alabilme yetkisi bulunmamaktadır. Yine cumhurbaşkanının anayasada belirtilen şartlarda meclisi fesih yetkisi söz konusudur. Polonya Anayasa’sına göre başbakanın, yargıçların, Yüksek Mahkeme Birinci Başkanı’nın, Anayasa Mahkeme’si başkan ve başkan yardımcısının, Danıştay başkanının, Merkez Bankası başkanının, Para Politikası Konseyi üyelerinin, Ulusal Güvenlik Konseyi üyelerinin, Ulusal Radyo ve Televizyon Kurumu’nun üyelerinin, Başbakanlık Şansölyesi’nin ve başbakanın önerdiği bakanların atanması yetkisi karşı imzaya bağlı olmaksızın cumhurbaşkanındadır. Yine Polonya Anayasa’sına göre cumhurbaşkanı yasama sürecine de katılabilmektedir. Bu yöndeki düzenlemeler ile cumhurbaşkanına hem önleyici anayasaya uygunluk, hem de yürürlükteki kanunlar hakkında denetim olanağı tanınmıştır. Yine cumhurbaşkanının çok etkin olmamakla birlikte bir de referandum yetkisi tanınmıştır. Bu düzenlemeler doğrultusunda cumhurbaşkanı, sistem içerisinde güçlü bir konuma gelmiştir (Yücel, 2003: 358).

3.4.5. Fransa’da Yarı –Başkanlık Sistemi

1789 Fransız İhtilali’nden De Gaulle dönemine kadarki zaman diliminde yasamanın üstünlüğü göze çarpmaktadır. İhtilaller ve diktatörlükler devri olarak da adlandırılan 19. yüzyıl süresince Fransa meclis iktidarına, kişi iktidarına ve parlamenter iktidara tanıklık etmiştir. 18 Mayıs 1804’te Fransız senatosu tarafından alınan “Cumhuriyet Hükümeti İmparatora Emanet Edildi” şeklindeki karar ile Fransa’da imparatorluk yaratılmıştır. 3. Cumhuriyet Anayasa’sına göre cumhurbaşkanı her iki meclisin ortak toplantısında yedi yıllık süre için seçilmekteydi. Yürütmenin başı konumundaki cumhurbaşkanı devletin başı olarak sorumsuz iken, bakanlar ise meclisler önünde sorumluydu. Bu tabloda cumhurbaşkanının yetkilerini çoğunluk yahut koalisyona dayalı bakanlar konseyi başkanına devrettiğinden sembolik rol oynadığı ifade edilmiştir. Anılan dönemde parlamentarizmin hakim olduğu belirtilmekte iken 1., ve 2. Dünya Savaşı arasındaki dönemde hükümet iktidarsızlığına vurgu yapılmıştır. 1946 tarihli 4. Cumhuriyet Anayasa’sı da ağırlık merkezini meclisin teşkil ettiği bir parlamenter sistem kurmuş olup, bu kurulan sistemde cumhurbaşkanı her iki meclisin ortak oturumunda 7 yıllık süre için seçilecektir. Yürütmenin başkanlığı da fiili olarak bakanlar konseyi başkanına geçecektir. Bu bağlamda hukuki ve fiili olarak meclis hakimiyetinin olmadığı ifade edilmiştir. Meclis hakimiyeti ise meclis çoğunluğuyla sıkı ilişki içinde olduğundan çoğunluk dengesinin son derece hassas olduğu dönemlerdeki siyasi manevralar bu bağlamda istikrarsızlığın en önemli kaynağı olarak gösterilmiştir. Cezayir’de yaşanan olaylara dayalı olarak gerçekleşen darbenin etkisi neticesinde 1 Haziran 1958 tarihinde 5. Cumhuriyet Parlamentosu 224 olumsuz oya karşı 329 olumlu oy ile De Gaulle başkanlığındaki hükümete mevcut sistemi değiştirme konusunda yetki vermiştir (Çam, 2000).

Cumhurbaşkanınca gerçekleştirilen atamaların karşı imza kuralına bağlı olup olmama hususu, cumhurbaşkanının sistem içindeki rolünü de belirlemektedir. 1958 tarihli Fransız Anayasa’sında karşı imza kuralına bağlı olarak devletin sivil ve askeri görevlerine atama yapma ve hakim-savcı atama yetkisi cumhurbaşkanına verilmiştir. Hakimlik Yüksek Konseyi bu atamalara ancak ve ancak istişari görüş bildirebilecektir. Danıştay üyelerinin, Legion d’Honneur’ün Büyük Şansölyesinin, Sayıştay üyelerinin, elçilerin, valilerin, denizasıırı topraklarda görev yapan hükümet temsilcilerinin, general rütbesindeki subayların, rektörlerin ve merkezi idare yöneticilerinin atanması bakanlar kurulunca yapılır. Fransa Anayasa’sının 56/1. maddesine göre cumhurbaşkanına 9 kişiden meydana gelen Anayasa Konseyi başkanını ve 3 üyesini de karşı imzaya bağlı olmadan tek başına atama yetkisi verilmiştir. Anayasaya uygunluğu denetleyen organın 3 üyesi ve başkanı belirleme yetkisinin son

derece önemli bir yetki olduğu ifade edilmiştir. Cumhurbaşkanının Anayasa Konseyi'ne başvurma yetkisi göz önünde bulundurulduğunda bu yetkinin önemi çok daha bariz şekilde ortaya çıkmaktadır. Cumhurbaşkanına tanınmış olan bu yetkiler cumhurbaşkanıyla yasama ve yasamada çoğunluğa sahip yürütme arasındaki ilişkilerin gidişatını etkileyebilecek yapıdaki yetkililerdir. Fransa Anayasa'sının 65. maddesinde Hakimlik Yüksek Kurulu'nun 2 üyesinin, karşı imza kuralına göre cumhurbaşkanı tarafından atanabileceği düzenlenmiştir (Eldem 2007: 60).

Fransa Anayasa'sında cumhurbaşkanının kanun teklifinde bulunmasına dair bir madde bulunmamaktadır. Bununla birlikte karşı imza kuralına bağlı olarak anayasa değişikliği önerisinde bulunabilmektedir. Anayasaya göre cumhurbaşkanının veto yetkisi ise yalnızca geciktirici veto niteliğinde olmasına karşın cumhurbaşkanının yayımlanmak için kendisine sunulmuş olan kanunlar bakımından karşı imza kuralına bağlı olmadan Anayasa Konseyi'ne başvurma yetkisini elinde bulundurması ve aynı zamanda yasaları halkoylamasına götürebilme yetkisine sahip olması gibi hususlar cumhurbaşkanını hükümete karşı kuvvetli bir konuma getiren önemli yetkililerdir. Buna karşın cumhurbaşkanının anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları karşı imza kuralına bağlı olmaksızın halkoylamasına götürme gibi bir yetkisi bulunmamaktadır. Savaş ve sıkıyönetim gibi olağanüstü durumlardaysa cumhurbaşkanının yetkileri tavan yapmaktadır. Böyle dönemlerde karşı imza kuralına bağlı olmaksızın durumun gerektirdiği tedbirler cumhurbaşkanı tarafından alınabilmektedir (Yücel, 2003: 351).

1958 tarihli 5. Cumhuriyet Anayasa'sının hükümetin meclise karşı siyasi sorumluluğunu, cumhurbaşkanının siyasi sorumsuzluğunu ve cumhurbaşkanı bakımından karşı imza kuralını benimsemesinden ötürü parlamenter sistemin temel koşullarını gerçekleştirdiği kabul edilmekle beraber bazı istisnalardan ötürü ise sistemin zayıflatılmış olan parlamentarizm şeklinde adlandırıldığı da olmuştur (Cheibub, 2007). Bu istisnai durumların başında anayasanın cumhurbaşkanına vermiş olduğu karşı imza kuralına bağlı olmadan kullanabileceği yetkiler yer almakta olup bu yetkiler anayasanın 19. maddesine göre; başbakanı atamak ve istifasını kabul etmek, halkoyu yolunu devreye sokmak, Millet Meclisi'ni feshetmek, parlamentoya mesaj göndermek, anayasaya aykırı olarak nitelendirdiği ya da değerlendirdiği kanunu veya milletler arası antlaşmayı Anayasa Konseyi'ne iletmek, Anayasa Konseyi'nin 9 üyesinden 3'ünü ve kendi üyeleri arasından da başkanı seçmek şeklinde sıralanmaktadır. Belirtilen bu yetkilerin öneminden ötürü cumhurbaşkanının sistem içerisinde ciddi manada ön planda olduğu açık bir şekilde görülmektedir. 5. Cumhuriyet Anayasa'sının uygulanmasında Fransa cumhurbaşkanının bakanlar kurulunca kabul edilen kanun hükmünde kararnamele ilgili onaylamaya ilişkin yetkisini anayasada çok bariz bir hüküm söz konusu olmamasına rağmen etkin bir şekilde kullandığı bunun klasik parlamenter sistemden önemli bir sapma olduğu ifade edilmiştir. Cumhurbaşkanı klasik parlamenter sistemden farklı olarak bakanlar kuruluna biçimsel bir başkanlıktan çok kararların alınmasında etkin bir rol olarak katılmakta olup, yetkisinin bu yönde olduğu kabul edilmektedir (Özbudun, 2000). Zira Anayasanın 9. maddesine göre devlet başkanı bakanlar kuruluna başkanlık etmektedir. Bu maddeye göre, cumhurbaşkanı açıkça hükümetin parçasıdır. Daha da öte, cumhurbaşkanının hükümet başkanlığı sıfatı vardır. Hükümet iki başlıdır; başbakan ve cumhurbaşkanı. 20. madde hükümetin ulusal siyaseti belirleyeceğini düzenlerken, 21. madde de "Başbakan hükümet eylemini yönetir, yoksa hükümeti değil." şeklinde düzenleme getirmiştir. Bu düzenlemeden de anlaşılacağı üzere hükümet kararları cumhurbaşkanının başkanlığındaki bakanlar kurulu tarafından alınacak, başbakan başkanlığındaki bakanlar konseyi tarafından yürütülecektir (Özer, 2003).

Cumhurbaşkanının parlamentoyu dağıtma yetkisi onun parlamentoya karşı olan yetkileri arasında en önemlisi olarak değerlendirilmiştir. Cumhurbaşkanı, bu yetkisini tek başına ve takdirine bağlı olarak kullanabilme imkanına sahip ise de başbakana ve iki meclisin başkanlarına danıştıktan sonra da bu yetkisini kullanabilmektedir. Cumhurbaşkanının bu yetkisini şu iki halde kullandığı belirtilmiştir (Moestrup, 2007):

1. Hükümetin meclis çoğunluğuyla olan anlaşmazlığı nedeni ile güvensizlik oyuyla düşmesi halinde,

2.Cumhurbaşkanının kendisi de aynı görüşte ise ya da hükümet bunalımı olmasa da halk nezninde parçalanmışlık yaratan bir durum var ise.

Anayasa dağıtma kararının alınmasından itibaren en az 20 en çok 40 gün içerisinde seçimlerin yapılması gerekmektedir (Tosun ve Tosun, 1999: 102).

5. Cumhuriyet Anayasa'sının 16. maddesinde olağanüstü hallerde cumhurbaşkanına yine olağanüstü yetkiler tanıdığı üzerinde durulmuştur. Olağanüstü durumlar söz konusu olduğunda cumhurbaşkanı bu konuyla ilgili olarak vatandaşları haberdar etmek suretiyle, durumun gerektirdiği tüm önlemleri almak üzere yetkilendirilmiştir (Çam, 2000: 167).

Fransız cumhurbaşkanının bazı yetkileri nadiren kullanılan istisnai yetkililerdir ve çoğu karar oluşturmaya yönelik yetkiler değildir. Bunlar ya bir kararı önleme ya da Fransız halkına bırakma (referandum, fesih) yönünde yetkililerdir (Sartori, 1997: 163).

1958 tarihli V. Fransız Anayasa'sının 6. ve 7. maddeleri, cumhurbaşkanı seçim yöntemini düzenlemiştir. 6 Kasım 1962 tarihinde yapılan değişiklikten önceki haline göre, cumhurbaşkanı 7 yıllık süre için milletvekilleri, senatörler, il meclisleri üyeleri ve belediye meclisleri üyeleri tarafından seçiliyordu. Ancak son düzenlemeyle cumhurbaşkanı 5 yıllık bir süreyle iki turlu genel bir seçimle seçilmektedir (Tosun ve Tosun, 1999: 100).

1962 yılında anayasada yapılan değişiklik ile cumhurbaşkanının doğrudan doğruya halk tarafından seçilmesi kuralı da getirilmiştir. 1958 tarihli anayasanın ilk halinde parlamento, il genel meclisi, deniz aşırı bölgelerin meclislerinin üyeleri ve köylerle kasabaların temsilcilerinden meydana gelen bir seçici kurul tarafından seçilmesi öngörülmekteydi. Bu yapısıyla Fransız toplumunun tümünün oyunu yansıtmayan, genellikle kırsal kesimin oyunu yansıtan seçici kurul tarafından seçilen cumhurbaşkanının millet iradesinin sandığa yansımaya ulaşmasıyla oluşan parlamento önündeki siyasi itibar ve ağırlığının çok kuvvetli olmayacağı belirtilmiştir. Buna göre sistemin klasik parlamenter sisteme yaklaşacağına dair bir beklenti söz konusu olmasına karşın cumhurbaşkanı direkt olarak halkın seçmesine yönelik olarak yapılan değişiklik sonucunda durumun tam aksine döndüğü ifade edilmiştir. Halkın seçmiş olduğu cumhurbaşkanı hükümetle kıyaslandığında halkın iradesini daha çok yansıtmakta olup bu da daha kuvvetli bir demokratik meşruiyeti ifade etmektedir. Bu keyfilik durumu parlamento karşısındaki durum için de söylenebilir. Zira tek tek milletvekilleri belirli seçim bölgelerinin/çevrelerinin oylarını temsil etmekte iken cumhurbaşkanlığı makamı ise bütün milli iradenin şahsında zuhur ettiği tek makamdır. Belirtilen bu görüşler karşısında cumhurbaşkanını halkın seçmesinin direkt olarak hükümet sistemiyle bir alakasının olmadığı, halkın seçmiş olduğu cumhurbaşkanının parlamenter sistemle bağdaşabileceği ifade edilebilse de halk tarafından seçilmiş olmanın getirmiş olduğu itibarın cumhurbaşkanının geniş hukuki yetkileri kullanmasını siyasi olarak kolaylaştırdığı belirtilmiştir (Sartori, 1997).

Anılan düzenlemelere göre Fransız Anayasası'nın tam bir başkanlık sistemi kurduğu söylenemeyecektir. Çünkü sistemde halen bakanlar kurulunun Millet Meclisi önünde siyasi sorumluluğu devam etmekte, cumhurbaşkanı yürütmenin tek sahibi konumunda bulunmayıp yetkiyi bakanlar kurulu ile paylaşmakta, bakanlar kurulu kolektif bir karar organı olarak kalmakta, cumhurbaşkanının bakanlar kurulunu azletme yetkisi bulunmamaktadır. Bununla birlikte cumhurbaşkanının sahip olduğu anayasal yetkiler karşısında her ne kadar resmen azil yetkisi olmasa da istemediği bir hükümetin görevde kalmasının güç olduğu da öne sürülmektedir. Bu hali ile sistem parlamenter sistem ile başkanlık sistemi arasında karma melez bir sistem olarak değerlendirilmiştir (Özbudun, 2000: 316). Fransız sisteminin yarı-başkanlık sistemi olarak adlandırılmasının yanında, parlamentodaki çoğunluğun desteğini almış başkanlık sistemi, parlamenter-başkanlık sistemi gibi ifadelerle de adlandırılmaktadır (Yavuz, 2008: 141).

Fransız siyasi yaşamı da çok partili bir sistem olup bu nedenledir ki hükümetlerin ekseriyetle koalisyonlara dayandığı görülmektedir. 1962 tarihinden beri cumhurbaşkanının halkoyuyla seçilmesi kuralı uygulanmakta olup, bu durum sistemin başkanlık sistemine yaklaştırdığına yönelik tespitleri artırmıştır. Bu bağlamda yapılan değerlendirmelerde, sistemin "parlamenter çoğunluklu yarı

başkanlık sistemi" şeklinde isimlendirilmesine sebep olmuştur. Cumhurbaşkanı'nın halkoyuyla seçilmesi ve hükümetin meclis önünde sorumluluğunun söz konusu olması sisteme yarı başkanlık özelliği katmıştır. Her ne kadar cumhurbaşkanı başkanlık sistemiyle benzer bir konumda yer alsada yetkilerinin başkanlık sistemindeki kadar fazla olmadığı görülmektedir. Buna rağmen uygulamalarıyla De Gaulle'ün iktidarı, kişisel bir iktidar görüntüsü ortaya koymuştur. De Gaulle döneminde cumhurbaşkanı'nın kişisel iktidarının etkinliğine bağlı olarak sistem fiiliyatta kuvvetler birliği görüntüsünde iken, bu dönemden sonra zayıflayan kişisel iktidar görüntüsü sistemi reel anlamda kuvvetler ayrılığına tekrar dönüştürmüştür (Çam, 2000: 186-189).

Cumhurbaşkanı'nı kamu erkini kullanan üst organlar sıralamasında ilk sıraya, ardından hükümeti ve son sıraya da parlamentoyu koyan 5. Cumhuriyet Anayasa'sının parlamenter demokrasinin geleneklerini alt üst ettiği yorumunda da bulunulmasına sebep olmuştur. Bu duruma kanıt olarak da anayasa metninin parlamentoyu düzenleyen IV. başlığı 10 maddeden meydana gelmekte iken, cumhurbaşkanı'nı düzenleyen II. başlığının ise 15 maddeden oluşması gösterilmektedir. Belirtilen bu düzenlemenin masum ve biçimsel bir düzenlemeden ibaret olmayıp, maddi olarak da parlamentonun yapabileceği düzenleme alanını tek tek sayılarak sınırlandırıldığı, belirtilen sınırları aşılmasının Anayasa Mahkeme'sinin iptal denetimine tabi olduğu, yürütme organına ise hemen hemen sınırsız bir düzenleme yetkisinin verildiği belirtilmiştir (Sağlam, 2014). Belirtilen düzenlemelerle cumhurbaşkanı'na verilmiş olan geniş yetkiler söz konusu olmakla birlikte, pratikte ise aynı şeyleri söylemek zordur. 1986-1988 arasındaki kohabitasyon dönemi ve 1993-1995, 1997-2000 dönemlerinde yaşanan diğer siyasi deneyimleri esasen kurulan sistemin bir parlamenter sistem olduğunu kanıtlar nitelikte olduğu belirtilmektedir. Bu dönemlerde sorumsuz yetkili makam olarak düzenlenen cumhurbaşkanı'nın tek başına kullanabileceği yetkilerin parlamenter gelenek içerisinde etkisizleştirildiği ifade edilmiştir. Zira cumhurbaşkanı'nın tek başına atayacağı başbakan tarafından kurulacak hükümet, parlamentonun gensorusuyla düşürülebilecektir. Buna ilaveten Anayasa Konseyi'nin kuruluşunda 3 üyeyi ataması ve dava açma yetkisini elinde bulundurmasına rağmen nihayi kararı verecek olan Yüksek Mahkeme olduğundan burada da tam bir hâkimiyet söz konusu olmayacaktır. Son olarak meclisi fesih etme yetkisi söz konusu olmasına karşın bunu üst üste kullanması halinde seçmenin iradesiyle karşı karşıya gelme gibi bir durum ortaya çıkacaktır ki, bu durum cumhurbaşkanı açısından siyasi bir açmazdır (Eyüboğlu, 2007).

Yukarıdaki açıklamalardan da görüleceği gibi 1962 senesinde yapılan referandumda dayalı değişiklik ile Fransa'da cumhurbaşkanı genel oya dayalı doğrudan bir seçim ile seçilecektir. Seçimlerde adayların başvuru aşamasında kısmen elenmeleri için bazı koşullara sahip olması gerekmektedir. Cumhurbaşkanı adaylarının devletin sağlamış olduğu propaganda imkânlarından eşit olarak faydalanmalarını sağlayacak olan mekanizmalar tesis edilmiştir. Ülke geneli bir seçim bölgesi olarak değerlendirilerek cumhurbaşkanı seçimi genel ve gizli oyla yapılmaktadır. Seçimlerde uygulanan iki turlu çoğunluk sistemine göre ilk turda oyların %50'den fazlasını alan aday cumhurbaşkanı olmaya hak kazanacaktır. Buna karşın adayların ilk tur seçimlerinde yeterli oyu elde edememesi halinde; iki hafta sonra ikinci tura geçilir ki, bu seçime ilk turda en fazla oyu alan ilk iki aday katılabilmektedir. Bu seçim sonucunda ise geçerli olan oyların çoğunluğunu elde eden aday cumhurbaşkanı olarak seçilmeye de hak kazanmış olacaktır. (Çam, 2000: 163-164).

Yürürlükteki 1958 Anayasa'sının 6. maddesinde 2000 yılında yapılan değişiklik neticesinde daha önceki görev süresi 7 yıl olan ve birden fazla seçilebilmeye izin veren ilgili maddedeki süre 5 yıla düşürülmüştür (Onar, 2005). Buna ilaveten 2008 yılı temmuz ayında yapılan değişiklik sonucunda 6. maddenin 2. fıkrası da aynı kişinin ikiden fazla seçilmesinin önu kapanmıştır (Dunbay, 2012: 303). Cumhurbaşkanı'nın görev süresi ve birden çok seçilmesine yönelik yapılan değişiklik Lionel Jospin'in başbakan, Jacques Chirac'ın cumhurbaşkanı olduğu dönemde gündeme gelmiş olup (Dunbay, 2012: 303) yapılan bu değişiklik son derece olumludur. Zira yapılan bu değişiklik neticesinde cumhurbaşkanı'nın görev süresinin yedi yıl olduğu dönemlerde gündeme gelen birlikte yaşama (kohabitasyon) olasılığı oldukça zayıflamıştır. 2000 yılında kabul edilen bir diğer değişiklik de yasama organı üyelerinin belirlenmesine yönelik yapılan seçimlerin cumhurbaşkanlığı seçimlerini takiben yapılacak olunmasıdır. Yapılan her iki değişikliğin ana getirisi; artık hem cumhurbaşkanı'nın

hem de yasama organı üyelerinin 5 yıllığına seçilecek olmalarıdır. Yasama organı seçimlerinin cumhurbaşkanlığı seçimlerinin tamamlanmasının ardından gerçekleştirileceğine ilişkin düzenlemeyle yeni bir birlikte yaşama (kohabitasyon) dönemi ihtimali neredeyse sıfıra indirgenmiş olmaktadır (Dunbay, 2012: 304).

Anayasaya göre cumhurbaşkanının görev süresi boyunca yargılanabilmesi için cumhurbaşkanının devlet yönetimindeki uygulamaya açık bir şekilde aykırı fiil işlemesi gerekir. Bunun dışında anayasanın 67. maddesinde cumhurbaşkanının 5 yıl ile sınırlandırılmış olan görev süresince herhangi bir yargı mercii ve Fransız idari makamı önünde tanıklık yapması, herhangi bir soruşturma ya da kovuşturmanın konusu edilemeyeceği hüküm altına alınmıştır. Bu süre kapsamında işlenen suçlarla ilgili zamanaşımı süreleri kesintiye uğramakta ve görevini bırakmasını takip eden 1 aylık sürenin bitiminde o döneme kadar engellenen davaların açılması, duruşmaların da devamı mümkün olabilmektedir (Dunbay, 2012: 305). Cumhurbaşkanının görevden alınmasına yönelik karar Yüce Divan olarak toplanan Millet Meclisi tarafından alınmaktadır (Eroğul, 2010: 199).

1958 Anayasa'sının getirdiği sistemde cumhurbaşkanı ile hükümetin aynı siyasi görüşte olmaları halinde önemli sorunlarla karşılaşmazken, aksi durumda siyasi krizlerin doğmasına zemin hazırlamıştır. Ancak kimi durumlarda cumhurbaşkanı ile hükümetin aynı siyasi görüşü paylaşmaları halinde dahi siyasi krizlerin çıkması muhtemel olabilmektedir. Fransız sisteminde halkın oyuyla seçilen cumhurbaşkanının sorumsuzluğu söz konusudur. Yasama hükümeti denetleme ve düşürebilme yetkisine sahiptir ancak cumhurbaşkanına karşı böyle bir yetkisi yoktur. Sorumsuz cumhurbaşkanının yürütmenin gerçek başkanı olarak görüldüğü vurgulanmıştır. Bu düzenlemede De Gaulle'ün amacı bir yandan parlamenter sistemi koruyup diğer yandan kriz dönemlerinde istikrarı sağlamak üzere yasama karşısında güçlü bir yürütme yaratmaktır. Bu görüş ise cumhurbaşkanı ile parlamento çoğunluğunun aynı politik görüşü taşımaları halinde tam doğrudur. Ancak IV. Cumhuriyetin ortalama dört ay görev başında kalan istikrarsız hükümetlerine karşılık, V. Cumhuriyet hükümetlerinin cumhurbaşkanı ile başbakanın farklı siyasi görüşten olmaları halinde bile ortalama üç yıl görev başında kalmaları istikrarın bozulmadığını göstermiştir (Çam, 2000: 167, 171).

Fransa ve Finlandiya örneklerinde ikili yürütme veya yarı-başkanlık sisteminin parlamenter istikrarsızlık sorunları nedeni ile ortaya çıktığı belirtilmektedir. Fransız V. Cumhuriyet Anayasa'sı ile kurulan sisteme daha iyi bir isim bulunamadığı için yarı-başkanlık sistemi adının verildiği öne sürülmüştür (Hekimoğlu, 2009: 65). Başkanın doğrudan halk tarafından seçilmesi yönündeki düzenlemenin eklenmesi ile sistem aralarında sarkaç hareketi gösteren cumhurbaşkanı ve başbakandan oluşan iki başlı bir sisteme dönüşmüştür. Sarkaç hareketi birinin diğerine karşı konumunu yansıtmaktadır (Yücel, 2003: 360).

4. SONUÇ

Sistem tartışmaları yapılırken, devletin temel erkleri arasındaki ilişkilerin belirleyici olması gerekmektedir. Ancak sistem tartışmalarına baktığımızda, bazen bir ülkedeki yürütmenin gücü, bazen de o ülkedeki vatandaşların sahip olduğu temel hak ve özgürlükler veya özgürlük ortamıyla sistem arasında doğrudan bir neden sonuç ilişkisi kurulduğu görülmektedir. Bu bağlamda, sanki her şeyin sorumlusu hükümet sistemleri gibi çıkarsamalar yapmak gerçeği yansıtmayabilir. Çünkü tartışılan bazı konuların sistem türleriyle herhangi bir ilişkisi yoktur. Sistemler üzerine yapılacak değerlendirmelerde, sistemlerden herhangi birisinin mutlak başarılı veya başarısız olacağına dair önyargı taşımadan, sistemin tasarımı ve işleyişi üzerinde durulmasında yarar vardır (Çınar, 2012).

Türkiye'nin yeni bir hükümet sistemine ihtiyacı olup olmadığını anlamak için öncelikle mevcut sistemdeki sorunların nereden kaynaklandığına bakmak gerekmektedir. Bugün Türkiye'de uygulanan parlamenter sistemin eleştirilecek birçok yönü yukarıda ele alınmıştır. Cumhurbaşkanının 2007 değişikliği ile doğrudan halk tarafından seçilecek olmasını bir tarafa koyduğumuzda, 1982 Anayasa'sının cumhurbaşkanına vermiş olduğu geniş yetki ve görevler göz önünde bulundurulursa sistemi saf bir parlamenter sistem olarak nitelendiremeyiz. Ancak salt cumhurbaşkanının millet tarafından seçilmesi de, sistemi yarı-başkanlık sistemine dönüştürmez. Ülkemizde bu haliyle benimsenen hükümet sisteminin yapılan son değişikliklerle, ne tam anlamıyla bir parlamenter sistem

ne de tam anlamıyla bir yarı-başkanlık sistemi olarak tanımlayabiliriz. Bununla birlikte devletin temel erklerinin uygulamada görülen performans düşüklükleri ve istikrarsızlıkları olduğunu kabul etmekle birlikte, siyasal sistemin sorunlarını da salt hükümet sistemine indirgemek yanlış olur. Siyasal istikrarsızlığın altında yatan birçok neden vardır: Türkiye’de demokrasi kültürünün gelişmemiş olması, sivil toplum geleneğinin olmaması, parçalanmış parti sistemi, seçim sistemi, parti içi demokrasinin olmayışı, sosyo-kültürel yapı bunlardan bazılarıdır.

Yeni bir sistem önerisi olarak tartışılan yarı başkanlık sisteminde; devlet başkanının ve hükümetin yeniden seçilmesinin mümkün olması, seçimler aracılığıyla hesap verme mekanizmalarının işletilmesine imkân tanımaktadır. Yürütmenin başı olan başkan ile yasama içerisinden çıkan hükümetin millet tarafından seçilmesi nedeniyle başkanlık sistemindeki gibi çifte meşruiyetten bahsedebiliriz. Devlet başkanı ile parlamento çoğunluğunun aynı siyasi görüşten olması durumunda, yarı başkanlık sistemi çift meşruiyetin yaratacağı olumsuzluklara maruz kalmaz. Ancak başkan ve hükümetin farklı ideolojilerden gelmeleri halinde ise devlet başkanı ile hükümet arasında üstünlük mücadelesi başlayabilir. Başkanlık sisteminde bu tartışmalar anti demokratik müdahalelere kadar gidebilirken; yarı başkanlık sisteminde, devlet başkanının meclisi feshetme yetkisini kullanması sisteme tekrar işlerlik kazandırabilir.

Ülkemizde yarı başkanlık sistemini uygulanabilir görenler, bu sistemin partilerin toplumda ki uzlaşma geleneklerinin zayıflığı ya da seçmen kitlesinin fazlasıyla bölünmüşlüğü nedeniyle hükümet istikrarının tehlikede olduğu ülkelerde istikrarsızlığı ve bunalımları engellediğini ileri sürmektedirler. Bu görüşü savunanlara göre; eğer devlet ve sistem çeşitli sebeplerle iç ve dış tehlikelerle karşı karşıya kalıyorsa tarafsız bir cumhurbaşkanı, yasama ve yasama içerisinden çıkan hükümetin ortak olabileceği anti-demokratik eğilimler de dâhil, krizleri önleme ve çözme adına önemli bir görevi yerine getirebilir.

Yarı başkanlık sisteminde, çifte meşruiyetin yaratabileceği bir olumsuzluk durumunda başkanın meclisi fesih yetkisinin önemi ortadadır. Ancak devlet başkanının sahip olduğu fesih yetkisinin keyfi kullanımının önüne geçilmesi son derece zaruridir. Bu bağlamda ülkemizde sık aralıklarla yinelenen seçimler dolayısıyla bu yetkinin uygunsuz kullanımı, hükümet istikrarsızlığına neden olabilecektir. Fransız Anayasa’sında 1958 yılında yapılan değişiklikle 1962 yılında uygulamaya konulan yarı başkanlık sistemi, yaklaşık 70 yıldır oluşturduğu siyasal kültür ortamında istikrarı sağlamıştır. 2007 yılında anayasamızda yapılan değişiklikle yarı başkanlık sistemini uygulanabilir olarak görenlerin ülkemizde; yargı bağımsızlığının sağlanması, yasama ve yürütmenin fonksiyonel ve yapısal olarak güçlü kılınması, STK’ların sisteme olan katkısının artırılması, demokratik katılım ve denetiminin sağlanması, demokratik, katılımcı bir siyasal kültür ortamının varlığı ile mümkün olabileceğinin altını çizmişlerdir.

Bu bağlamda ülkemizde mevcut uygulanan parlamenter sistemin sorunlara neden çözüm üretmediğinin araştırılması gerekmektedir. Tespit edilen aksaklıkların hükümet sisteminden kaynaklandığının ortaya konulmasıyla birlikte, diğer sistemlerin ülkemizin mevcut sorunlarına nasıl bir çözüm üretebileceği tartışılmalıdır. Ülkemizdeki mevcut parlamenter sistemin bilinen sorunları göz önüne alındığında; yeni sistem önerisi olarak sunulan yarı başkanlık sisteminin, yürütme erkinin istikrarsızlıklarına çözüm üretme noktasında parlamenter sisteme göre daha avantajlı olduğu gerçeği karşımıza çıkmaktadır. Ancak yarı başkanlık sistemi benimseyen ülkelerin siyasal kültürlerinin de kendine özgü olması nedeniyle uygulamada ortaya çıkan farklılıklar, her ülkede aynı başarılı sonuçları almayı engellemektedir. Bu bağlamda parlamenter sisteme alternatif olarak benimsenmesi istenen bu sistemin, ülkemizin mevcut siyasal kültürü de dikkate alındığında başarılı bir sonuç vereceği yüzde yüz kesin değildir. Türkiye için yeni bir hükümet sistemi önerenlerin hepsi hükümet istikrarsızlıklarını önlemek için bu arayışlara girmişlerdir. Ancak istikrarsız hükümetlere sadece parlamenter sistemin neden olduğunu söylemek bizi gerçek çözüme götürmez. Parlamenter sistemin koalisyon hükümetlerine sebep olduğu noktasından yola çıkarsak, ülkemizde son 15 yılda yapılan seçimlerde tek parti iktidarıyla sonuçlanan ve istikrarlı hükümetler çıkaran bir sistemin varlığı da ortadadır. Hükümet sistemi tartışmaları bağlamında; ülkemizde yeni hükümet sistemleri denemek

yerine, mevcut hükümet sistemi uygulama noktasında oluşan yüz yıllık tecrübenin daha da geliştirilerek sistemi daha işlevsel hale getirilmesini önerenler de hiç de azımsanmayacak sayıdadır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Abdullayev, N. (2008). Demokratikleşme Sorunsalı Çerçevesinde Rusya’da Hükümet Şekli Üzerine İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul, (Doktora Tezi)

Alaca, F. (2012). Başkanlık Ve Yarı Başkanlık Sisteminin Türkiye’de Uygulanabilirliği, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Altındağ, H. (2014). Yarı Başkanlık Sistemlerinde Devlet Başkanını Ön Plana Çıkaran Unsurlar - Fransa Örneği Ve Türkiye, TAAD, 5(18): 267-297.

Atmaca, H. (2013). Başkanlık Sistemi Türkiye'ye Uygun Mu? <http://huseyinatmaca57.blogcu.com//2883> Erişim Tarihi: 23.05. 2016.

Becerem, E., ve Kalağan, G. (2007), “Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemi: Türkiye’de Uygulanabilirliği Tartışmaları”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 11, ss. 163-181.

Cheibub, J. A. (2007). Presidentialism, Parliamentarism, and Democracy. Cambridge: Cambridge University Press.

Çam, E. (2000). Çağdaş Devlet Sistemleri, Der Yayınları, İstanbul

Çınar, Y. (2012). Türkmen Göksel, “Başkanlık, Yarı Başkanlık ya da Parlamenter Sistem: Sisteme Verilecek İsim mi, Yoksa Sistemin Tasarımı ve İşleyişi mi Daha Önemli?”, TEPAV, Kasım.

Demir, F. (2013). “Yarı Başkanlık Hükümet Sistemi ve Türkiye”, Yeni Türkiye Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 51, Ankara, ss. 831-876.

Dereli, E. (1998). Karşılaştırmalı Bir Bakışla A.B.D. Ve Fransa Siyasal Sistemleri, İstanbul: Der Yayınları

Dunbay, S. (2012). 23 Temmuz 2008 Tarihli Anayasa Reformu Işığında Fransa’daki Yarı Başkanlık Sistemi, Ankara Barosu Dergisi, 3: 293-316.

Dursun, H. (2006). “Süper Başkanlık ya da Başkancı Parlamenter Sistem: Weimar Almanya’sı İle Rusya Federasyonu Örnekleri ve Çıkartılacak Dersler” Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 67, Kasım-Aralık

Duverger, M. (1992). “A New Political System Model: Semi-Presidential Government”, Parliamentary Versus Presidential Government, ed. Arend Lijphart, Oxford University Pres.

Duverger, M. (1996). Yeni Bir Siyasal Sistem Modeli: Yarı-Başkanlık Hükümeti, Devlet ve Hukuk Üzerine Yazılar, Derleyen. Mehmet Turhan, Ankara: Gündoğan Yayınları.

Efe, H., Kotan, M.L. (2015). Türkiye’de Hükümet Sistemi Tartışmaları Çerçevesinde Başkanlık Sistemi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği, KAÜ İİBF Dergisi, 6(9): 65-94.

Ekici, Z. (2014). Türkiye’de Yarı Başkanlık Sisteminin Uygulanabilirliği, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

Eldem, M. N. (2007), “Anayasalarımızda Siyasal Rejim Arayışı ve Yarı Başkanlık Çözümü”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Elgie, R. “Semi-Presidentialism, An Increasingly Common Constitutional Choice, https://he.palgrave.com/resources/sample-chapters/9780230242920_sample.pdf Erişim Tarihi:15.05.2016

Elgie, R. (2011). Semi-Presidentialism, Sub-types and Democratic Performance. New York:Oxford University Press.

- Erdem, K. (2014). Yarı-Başkanlık Ya Da Süper Başkanlık: Rusya Federasyonu Örneği, İçinde. Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri Yarı Başkanlık Sistemi (Fransa, Polonya ve Rusya Örnekleri), TBMM Araştırma Merkezi: Ankara, ss. 173-229
- Erdoğan, M. (2011). Anayasa Hukuku. Cilt 4. Ankara: Orion Yayınevi
- Eroğul E. (2010). Çağdaş Devlet Düzenleri İngiltere, Amerika, Fransa, Almanya, İmaj Yayınları: İstanbul.
- Eyüboğlu, E. (2007). “Fransa: Parlamenter bir VI. Cumhuriyet’e Doğru” Başkanlık Sistemi ve Türkiye Ülkeler, Deneyimler ve Karşılaştırmalı Analiz (Derleyen: Kamalak İhsan), Kalkedon Y., İstanbul.
- Fendoğlu, H.T. (2010), Başkanlık Sistemi Tartışmaları, SDE Analiz, Ankara.
- Fendoğlu, T. H. (2012). Başkanlık Sistemi, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2(2): 39-60
- Gözler, K. (2001). Devlet Başkanları, Bir Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku İncelemesi. Bursa: Ekin Kitapevi
- Güzel, H. C. (2013). “Türkiye’de Yarı Başkanlık Sistemi Uygulanabilir”, Yeni Türkiye Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 51, Ankara, ss. 476-479
- Hekimoğlu, M. (2009). Anayasa Hukukunda Karşılaştırmalı Demokratik Hükümet Sistemleri ve Türkiye. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kalaycıoğlu, E. (2007). “Türk Siyasal Hayatında Cumhurbaşkanlığı Kurumu” Cumhurbaşkanı Seçimi Öncesi Cumhurbaşkanlığı ,Türkiye Barolar Birliği, Ankara.
- Küçükoba, G. (2014). Başkanlık Sistemi ve Türkiye’ye Uygunluğu Sorunsalı, Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniv.Sos.Bil.Enst. Diyarbakır
- Lijphart, A. (1996). Çağdaş Demokrasiler Yirmi Bir Ülkede Çoğunlukçu ve Oydaşmacı Yönetim Örüntüleri, (çev: Ergun Özbudun, Ersin Onulduran), Ankara: Yetkin Yayınları.
- Moestrup, S. (2007) “Semi-presidentialism in Young Democracies:Help or Hindrance?.” Semipresidentialism Outside Europe içinde, Robert Elgie ve Sophia Moestrup ed., Londra: Routledge, s.32.
- Nousiainen, J. (2001). “From Semi-presidentialism to Parliamentary Government: Political and Constitutional Developments in Finland”, Scandinavian Political Studies, 24(2): 95-109.
- Onar, E. (2005). Türkiye’nin Başkanlık ya da Yarı Başkanlık Sistemine Geçmesi Düşünülmesi mi?. T. Ergül (Der). Başkanlık Sistemi. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayını.
- Örgün, F. (1999). Dar Gelen Gömlek: Başkanlık Sistemi, İstanbul: Bilge Yayıncılık.
- Özbudun, E. (1993). Demokrasiye Geçiş Sürecinde Anayasa Yapımı, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Özbudun, E. (2000). Türk Anayasa Hukuku, 6. Baskı, Yetkin Yayınları: Ankara
- Özbudun, E. (2005).“Başkanlık Sistemi Tartışmaları”, Başkanlık Sistemi, TBBY, Ankara
- Özer, A. (2003). Anayasa Hukuku. Ankara: Turhan Kitapevi
- Paloheimo, H. (2003) “The Rising Power of the Prime Minister in Finland”, Scandinavian Political Studies, 26 (3): 219-243.
- Protsyk, O. (2006). “Intra-Executive Competition between President and Prime Minister: Patterns of Institutional Conflict and Cooperation under Semi-Presidentialism”, Political Studies Review,” Vol 54
- Roskin, M.G. (2012). Çağdaş Devlet Sistemleri: Siyaset, Coğrafya, Kültür, Adres Yayınları, Ankara

- Sağlam, M. (2014). Gazprom'un Rusyası, Rusya'da Bir Devletin Dönüşümü, Ankara: Siyasal Kitabevi
- Sartori, G. (1997). Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği, Yapılar, Özendiriciler ve Sonuçlar Üzerine Bir İnceleme, (çev: Ergun Özbudun), Ankara: Yetkin Yayınları
- Teziç, Erdoğan (2009). Anayasa Hukuku, 11. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Tosun, E. ve Tosun T. (1999). Türkiye'nin Siyasal İstikrar Arayışı, Başkanlık ve Yarı-Başkanlık Sistemleri, İstanbul: Alfa Basım Yayım
- Turhan, M. (1989). Hükümet Sistemleri ve 1982 Anayasası. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları. No:9
- Turhan, M. (2003). Anayasal Devlet, Naturel, Ankara
- Türköne, M. (2012). Siyaset. İstanbul: Etkileşim Yayınları
- Uluşahin, N. (1999). "Anayasal Bir Tercih Olarak başkanlık Sistemi", Ankara: Yetkin Yayınevi, s. 84-92
- Uluşahin, N. (2007). Anayasa Sorunu Üzerine: Sivil Anayasa Tartışmasının Gölgesinde 21 Ekim Referandumu. Ankara Barosu Dergisi 65-3.
- White, S. (2011). Understanding Russian Politics. Cambridge: Cambridge University Press
- Wu, Y.S. (2011). "Clustering of Semi-Presidentialism:A First Cut, Semi-Presidentialism and Democracy, pp 21-41
- Wyrzykowski, M. & Agnieszka C. (2006). "Presidential Elements in Government Poland – semipresidentialism or 'rationalised parliamentarianism'?" European Constitutional Law Review, 2 (2): 253-267.
- Vergin, N. (1996), Cumhuriyetin Yönetilebilirliği İçin İktidar Yapısında Değişim, Yarı-Başkanlık Sistemi, Türkiye Günlüğü, TDV Yayınları. Sayı 41.
- Yavuz, H.K. (2000). Türkiye'de Siyasal Sistem Arayışı ve Yürütmenin Güçlendirilmesi, Ankara: Seçkin Kitap.
- Yavuz, B. (2008). 2007 Anayasa Değişikliğinin Doğurduğu Tereddütler Ve Çözüm Yolları, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XII, Y. 2008.
- Yazıcı, S. (2005). Başkanlık Sistemi Tartışmaları: Türkiye İçin Bir Değerlendirme, Başkanlık Sistemi, Ankara, Türkiye Barolar Birliği Yayını.
- Yazıcı, S. (2011). Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemleri, Türkiye için Bir Değerlendirme. (2. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yücel, B (2003). "Yarı – Başkanlık Sisteminin Hükümet Modeli Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma: Fransa Modeli ve Komünizm Sonrası Polonya" AÜHF Dergisi 52 – 04, Ankara
- ÜHF Dergisi 52 – 04, Ankara